



TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická



Literární pouť Karla Hynka Máchy v letech 1936-1945

Bakalářská práce

Studijní program: B7310 – Filologie
Studijní obor: 7310R033 – Český jazyk a literatura
Autor práce: **Eliška Vitáčková**
Vedoucí práce: doc. PhDr. Eva Štědroňová, CSc.



ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eliška Vitáčková**
Osobní číslo: **P15000236**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obor: **Český jazyk a literatura**
Název tématu: **Literární pouť Karla Hynka Máchy v letech 1936-1945**
Zadávací katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je zpracovat literárněkritický, nakladatelský a básnický ohlas díla K. H. Máchy v letech 1936-1945. Analýza recepce povede k charakteristice dobového vztahu k jeho dílu. Svod materiálu by mohl vést k vytvoření recepční antologie po vzoru práce Pavla Vašáka.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- GREBENÍČKOVÁ, Růžena a Oldřich KRÁLÍK (ed.). Realita slova Máchova: Sborník pojednání. Praha: ČS, 1967.**
GREBENÍČKOVÁ, Růžena. Máchovské studie. Editor Michael ŠPIRIT. Praha: Academia, 2010. Literární řada.
CHARYPAR, Michal. Máchovské interpretace. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2011.
JÁNSKÝ, Karel. Karel Hynek Mácha ve vzpomínkách současníků. Praha: Melantrich, 1959.
JÁNSKÝ, Karel. Karel Hynek Mácha: život uchvatitele krásy. Praha: Melantrich, 1953.
JIRÁT, Vojtěch. Karel Hynek Mácha: máchovská studie. 1. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1943.
KREJČÍ, František Václav. Karel Hynek Mácha: kniha o českém básníku. Praha: Grosman a Svoboda, 1907.
MUKAŘOVSKÝ, Jan (ed.). Torso a tajemství Máchova díla: sborník pojednání Pražského lingvistického kroužku. Praha: Fr. Borový, 1938.
MUKAŘOVSKÝ, Jan. Kapitoly z české poetiky. Praha: Svoboda, 1948.
PATOČKA, Jan. Dvě máchovské studie. Praha: OIKOYMENH, 2007.
PRAŽÁK, Albert. Karel Hynek Mácha. Praha: Státní nakladatelství, 1936.
ŠALDA, František Xaver. Máchova snivec a buřič. Praha: Melantrich, 1936.
VAŠÁK, Pavel (ed.). Literární pouť Karla Hynka Máchy: Ohlas Máchova díla v letech 1836 - 1858. Praha: Oedon, 1981. Paměti, korespondence, dokumenty.
VAŠÁK, Pavel (ed.). Prostor Máchova díla: Soubor Máchovských prací. Praha: Československý spisovatel, 1986.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Eva Štědroňová, CSc.

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2018**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan



prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Zde bych ráda poděkovala své vedoucí práce doc. PhDr. Evě Štědroňové, CSc., za ochotu vést mou práci, za čas, který mi věnovala, a také za její cenné rady. Zároveň chci poděkovat celé své rodině, která mě neustále ve všem podporuje.

Anotace

Tato bakalářská práce zpracovává ohlas díla Karla Hynka Máchy a jeho osobnosti v letech 1936–1945. První kapitola se zabývá nakladatelskou činností a sleduje vývoj počtu vydání básnickova díla. V další kapitole zaměřené na literárněvědnou oblast jsou shrnuty nejvýznamnější publikace a analyzovány názory na Máchu. Největší část bakalářské práce je věnována literárním ohlasům. V této kapitole je interpretováno několik vybraných děl, které vznikly v roce básnickova výročí. Kapitola se také zabývá poezií příležitostnou. Výsledkem této práce by měla být charakteristika dobového vztahu k Máchovu dílu.

Klíčová slova

Mácha, romantismus, recepcce, konkretizace, ohlasy, výročí, Hora, Seifert, Halas, surrealisté, strukturalisté

Annotation

This bachelor thesis is processing response of Karel Hynek Mácha's work and his personality in the years 1936–1945. The first chapter focuses on the publishing activity and follows the evolution of number of edition poet's work. In the next chapter focused on the literary science area are summarized the most important publications and there are analyzed opinions on Mácha. The largest part of the bachelor thesis is dedicated to literary responses. In this chapter is construed selected works, which have been created in the year of poet's anniversary. This chapter also focuses on occasional poetry. The result of this work should be characteristic of the period relation to Mácha's work.

Keywords

Mácha, romanticism, reception, concretization, responses, anniversary, Hora, Seifert, Halas, surrealists, structuralists

Obsah

Úvod.....	8
1. Máchovo dílo vydané v letech 1936–1945	12
2. Recepce a ohlasy Máchova díla.....	14
2.1 Karel Hynek Mácha ve sbornících a monografiích.....	14
2.2 Přehled nejvýznamnějších publikací věnovaných Karlu Hynku Máchovi	19
2.3 Literární ohlasy	20
2.3.1 Josef Hora a Karel Hynek Mácha.....	23
2.3.2 Jaroslav Seifert a Karel Hynek Mácha	29
2.3.3 František Halas a Karel Hynek Mácha	37
2.3.4 Poezie příležitostná.....	43
Závěr	48
Seznam použitých zdrojů.....	50
Seznam příloh	53
Přílohy.....	54

Úvod

Sto let po vydání Máchova *Máje* – v období, kdy se československý stát měnil na Protektorát Čechy a Morava – docházelo ve všech uměleckých oblastech ke krizi. Na ztenčení české literární scény se podílelo mnoho faktorů. Jedním z těchto faktorů byl odchod řady významných tvůrčích osobností do emigrace (E. Hostovský, F. Langer aj.), někteří byli odvedeni do koncentračních táborů (J. Čapek, K. Poláček aj.). Mnoho dalších autorů nesmělo publikovat. Autoři, kteří byli veřejně literárně činní, byli v mnohých směrech stále omezováni – především cenzurou, dále snížením počtu vydávaných novin a časopisů. Německý okupační režim využíval různých prostředků na „usměrnění“ českého života. Hlavním záměrem německého fašismu bylo vytvořit poklidné, nevybojné prostředí, které by zaručilo „konečný cíl“ – násilnou „germanizaci prostoru a lidí“, která by vedla k likvidaci českého jazyka a umění.¹

V této době probíhala cenzura ve dvou fázích. První fáze se uskutečnila v letech 1939 až 1941. Druhá fáze, která probíhala od roku 1942 do konce války, byla již značně zpřísněna.² Například nejvýznamnější dobový literární časopis Václava Černého Kritický měsíčník, který publikoval Ortenovy a Bonnovy básně, byl úplně zakázán. Počet kulturních časopisů začal prudce ubývat, z třiceti vycházelo v roce 1944 už jen šest (zůstal například Akord a Řád). Dále byly pozastaveny časopisy legionářský Čin, Peroutkova Přítomnost a Lumír. Cenzura se dotkla i samotného Máchova *Máje*, namísto pasáže „Vůdce zhynul“ se muselo vydávat „Pán náš zhynul“. Značně se také ztenčila překladatelská oblast, kontakt s cizími kulturami se tak omezil. Překlady z francouzštiny a angličtiny až na některá díla vůbec nevycházely, překlady z ruštiny se vyskytovaly velmi zřídka. Po účasti Sovětského svazu ve válce v roce 1941 zmizely úplně. Objevovalo se však značné množství překladů z německé a severské literatury. Více než na současné německé autory se překlady soustředily na německou literaturu 18. a 19. století. Zcela zakázáni byli němečtí spisovatelé židovského původu (Heine, Kafka) a protinacističtí autoři (bratři Mannové).

V období třicátých a čtyřicátých let dochází k rozdělení české literatury do tří odvětví – domácí veřejné, domácí ilegální a exilové. V letech 1939–1941 je ilegálně vydáván hojně rozšířený časopis V boj, který publikoval od počátku okupace Josef Škalda. Nelegálně vycházely také komunistické noviny Rudé právo (Julius Fučík

¹ *Dějiny české literatury IV: Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Red. Jan Mukařovský. Praha: Victoria Publishing 1995. ISBN 80-85865-48-3. S. 441.

² *Dějiny české literatury IV: Literatura od konce 19. století do roku 1945*, pozn. 1, s. 441.

a další). Populární byly sešity, které vycházely na začátku okupace. Za vydavatele zde byli označeni Konrád Henlein, G. E. Stapo apod. Jejich titulní strana působila jako detektivka, uvnitř se ale skrývaly odbojové texty. Tyto sešity vycházely pod různými krycími názvy jako například *Piráť sedmi moří*³. Umělecká tvorba vznikala také ve věznicích a v koncentračních táborech (Fučíkova *Reportáž, psaná na oprátce, Básně z koncentračního tábora* Josefa Čapka). V roce 1940 vyšel v Paříži protiokupační svazek veršů *Hlasy domova*. Po válce vyšel pod názvem *Křik koruny české*. Sestavili ho František Halas a Josef Palivec a obsahoval příspěvky Tomana, Seiferta, Holana, Halase, Hory, Medka. Mezi další ilegální díla patří také texty surrealistů z roku 1942 (básně Jindřicha Heislera *Roztrhané panenky*) a sborník skupiny RA.

Hlavními centry kulturní a umělecké činnosti československé emigrace se staly Moskva, Londýn a Spojené státy. Od roku 1943 byly v Moskvě vydávány Československé listy obsahující také beletristické příspěvky, ve Spojených státech Egon Hostovský poprvé publikoval své prózy *Listy z vyhnanství* (1941), *Sedmkrát v hlavní úloze* (1942) a *Úkryt* (1943) a například v New Yorku vycházel kulturně historický sborník *Zitřek* historika Odložilíka. Dále byla v Londýně vydána próza Františka Langra *Děti a dýka* (1943) a vycházel zde také týdeník *Čechoslovák*. Nejvíce československých časopisů se objevovalo v Británii, například Langer, Kodíček, Mucha a další přispívali do měsíčníku *Obzor*, Karel Brušák a Ota Ornest redigovali sborník *Ústí domova* (1941), který patřil k levicově orientovanému časopisu *Nové Československo*.

Jako první na aktuální dění reagovala poezie, která byla ihned vydávána, a ke čtenáři se tak dostávala okamžitě. Jaroslav Med to komentuje těmito slovy: „*Nevídaný pomnichovský vzmach poezie dokumentuje [...] i letmý pohled na stránky soudobých novin a časopisů: v podstatě všechny seriózní denní listy a časopisy reagovaly na mnichovský diktát slovem básníka.*“⁴ Současná doba se projevila v tvorbě Hory, Halase, Holana, Seiferta, Nezvala a dalších – například Horův *Zpěv rodné zemi* ve sbírce *Domov* (1938), Seifertova sbírka *Zhasněte světla* (1938), *Železná košile Kolmana Cassia* (1938), Halasovo *Torzo naděje* (1938) a Holanovo *Září 1938* (1938).

Události, ke kterým v této době docházelo, ovlivnily také mladou generaci. Pro tuto generaci byla blízká Holanova, Demlova a Weinerova tvorba, zejména pak František Halas. Jejich význačným vystoupením byl *Jarní almanach básnický 1940*

³ *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Nakl. Lidové noviny, 1998. 1058 s.: il. ISBN 80-7106-308-8. S. 681.

⁴ MED, J. *Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939)*. Praha: Academia, 2010, 340 s. S. 208.

(1940). Poskytl například básně Ivana Blatného, Josefa Kainara, Jiřího Ortena (krycí jméno Jílek), Hanuše Bonna (kryl se jménem Kohout), Kamila Bednáře a dalších. Jejich příznivec Václav Černý doplnil almanach předmluvou. Objevily se i další sborníky (*Chválu slova*, 1940). Program generace naznačil Kamil Bednář v *Slovu mladým* (1940).

V době národního ohrožení se kladlo za cíl posílit nacionální sebevědomí. Do značné míry to byla právě kulturní činnost, která vedla k upevnění národní jednoty. „*Kulturní, vědecká i umělecká tvorba se stala v letech fašistické okupace „nejvyšší formou národního života, která mu zbyla a kterou se může národ projevovat“ (B. Václavek). Osud české kultury vždy úzce souvisel se zápasem o národní a sociální svobodu a toto sepětí umožnilo aktualizovat a heroizovat minulost, uvádět ji v bezprostřední vztah k přítomnosti“.*⁵ Nacistická propaganda se snažila tyto „návraty k minulosti“ přetvářet ve svůj vlastní prospěch – například doba a osobnost Karla IV. měly poukázat na to, že český národ může být úspěšný pouze jako součást německého celku. Vydavatelství vydávala původní tvorbu či reedice starších prací. Pozornost se soustředila na díla o českých dějinách, edice staročeských památek a především na klasickou literaturu 19. století. Vzniká například sborník *Co daly naše země Evropě a lidstvu* (1. díl 1939, 2. díl 1940), který rekapituluje přínos českých vědců a umělců od raného středověku až po současnost. Sborník redigoval strukturalista Vilém Mathesius. Na tvorbě studií se podíleli filologové Havránek, Trost a Jakobson, historici Chalupecký, Urbánek a Bartoš, literární vědec Vašica, muzikolog Helfert. Zdeněk Kalista publikuje rozsáhlou antologii barokních textů *České baroko* (1940), historik Kamil Krofta přichází s knihou *Nesmrtelný národ* (1940). Z oblasti literární historie byl výraznou osobností Albert Pražák, který v roce 1941 uveřejnil svou studii *Vlast a národ v českém písemnictví*. Zájem o klasiky 19. století se projevoval publikováním nových vydání děl Němcové, Tyla, Nerudy, Světlé, Jiráska, Ráje, Arbesa, Zeyera, Svobodové aj., ale také naučně zaměřenou literaturou.

Osobnosti 19. století se ale také promítaly do děl současných autorů, které podnítily především veřejné události a jejich umělecká tvorba. Na podzim roku 1938 byly přemístěny ostatky K. H. Máchy z Litoměřic do Prahy (Holanova báseň *Návrat Máchův* vyšla ve sbírce *Září 1938*). Tento druhý Máchův pohřeb na Vyšehradě v květnu 1939 vedl k mohutnému průvodu. Vzniká Nezvalova *Óda na návrat Karla Hynka*

⁵ *Dějiny české literatury IV: Literatura od konce 19. století do roku 1945*, pozn. 1, s. 444.

Máchy (ve sbírce *Pět minut za městem*, 1940) či Horova báseň *7. května 1939*. Kromě Máchy se poukazovalo také na odkaz Bedřicha Smetany, Aloise Jiráska i Jana Nerudy (Hrubín v *Zemi sudičce*, 1941, Halas v *Ladění*, 1942). Značnou pozornost přitahovala Božena Němcová, v roce 1940 jí dokonce byly věnovány celé sbírky (Seifert *Vějíř Boženy Němcové*, Halas *Naše paní Božena Němcová*). Julius Fučík a Václav Černý napsali o Boženě Němcové také studie.

V tomto období se také začalo poukazovat na problémy stalinismu. Velké spory vyvolala kniha francouzského spisovatele André Gidea *Návrat ze Sovětského svazu* (1936). Na jeho kritické výhrady se spustila vlna kritiky ze strany tehdejších levicových intelektuálů, ačkoliv neměli se sovětským prostředím vlastní zkušenosti. S. K. Neumann na tuto knihu dokonce reagoval pamfletem *Anti-Gide* (1937). Ostrou diskusi vyvolal také román Jiřího Weila *Moskva-hranice* (1937). Kvůli těmto sporům se názorově vyhranily dvě skupiny umělců.

Novinář Jiří Lederer ve své knize *Touhy a iluze* z roku 1984 vzpomíná: „*Byla to doba zatýkání, deportací na nucené práce, pronásledování všeho, co se nepodřídilo Německu, doba koncentráků, poprav, smrtí z vysílení, doba milionů nevinných mrtvých. A mezi nimi i moji příbuzní a blízcí. Byla to doba strachu, nejhlubšího ponížení lidskosti, hladu, úpadku všech morálních hodnot. Svět se rozpadal před našima očima. Socialismus se pro mne a pro mnoho mých vrstevníků stal jediným východiskem z utrpení, bídy, války, strachu [...]*.“⁶

⁶ Lederer in *Česká literatura od počátků k dnešku*, pozn. 3, s. 685, 686.

1. Máchovo dílo vydané v letech 1936–1945

Rok 1936, sto let po vydání *Máje* a Máchova úmrtí, s sebou přinesl mnoho podnětů, které podpořily rozkvět máchovské ediční činnosti. V tomto roce vychází jubilejní stý *Máj* a až do období okupace Československa v roce 1939 počet vydání vzroste na dalších dvacet. Od roku 1939 do května 1945 dále vzniká přes čtyřicet dalších vydání.

Máj byl publikován samostatně, v různých výběrech, ale také ilegálně. Stále více se ve vydáních objevují úvody a doslovy, vznikají bibliofilská vydání a důležitá je zde také grafická úprava. Ilustrace knih se ujímají čeští přední umělci (např. M. Aleš, J. Konůpek, C. Bouda, K. Svolinský, M. Švabinský, A. Procházka, Toyen, J. Štyrský J. Zrzavý aj.). Narůstá i počet nakladatelů (přidává se Kvasnička a Hampl, L. Mazáč, Státní nakladatelství, Družstevní práce, Evropský literární klub aj.).

Když v roce 1925 dosáhl *Máj* počtu jednasedmdesáti vydání, okomentoval literární historik František Krčma tuto situaci následujícími slovy: „[...] *Máj* jest nejrozšířenější knihou českou, která pronikla do všech vrstev národních, v nichž jest často jedinou ukázkou novočeské poesie vůbec.“⁷ V období let 1936–1945 vyjde *Máj* přibližně třiaosmdesátkrát. Nejvíce jich je publikováno v roce 1936, tedy v roce Máchova výročí. V tomto roce vzniká celkem osmnáct nových vydání a také tři cizojazyčné publikace – francouzský, ruský a německý překlad. Oproti dalším rokům je rok 1936 vůbec nejproduktivnější – zvláště díky máchovskému výročí, ale také je zde patrná dosud neměnná politická situace, která se zatím nedotkla samotného *Máje*. Od roku 1937 ale přichází zvrát způsobený blížící se okupací. V roce 1937 klesne počet vydání *Máje* na čtyři, a v roce 1938 dokonce na pouhé jedno, což patří s rokem 1942 k vůbec nejmenšímu počtu v námi sledovaném období. Počátek války s sebou přináší devět nových vydání, z čehož vyplývá, že u nás dochází k ožívání tradic národní kultury, a začíná se tak upozorňovat na klasiky 19. století. Tento fakt dokládá také počet cizojazyčných překladů, který je dokonce srovnatelný s rokem 1936, vzniká – bulharský, slovinský a ukrajinský překlad. Z těchto překladů je patrné, že měly postihnout především slovanské státy, a mohly tak pravděpodobně sloužit k upevnění slovanských vztahů během války. Roky 1940 a 1941 jsou svými počty vydání v podstatě shodné, ale výrazný zlom nastává v roce 1941, kdy dochází k cenzuře *Máje*.

⁷ Krčma in Schwarz, J. Kolik existuje Májů?. In: *Mácha redivivus (1810-2010): sborník ke dvoustému výročí narození Karla Hynka Máchy*. Editor Aleš HAMAN, editor Radim KOPÁČ. Praha: Academia, 2010, 501 s. Historie. ISBN 978-80-200-1872-4. S. 172.

Od roku 1941 až do roku 1945 se namísto původního textu z II. intermezza „Vůdce zhynul“ muselo tisknout „Pán náš zhynul“ a až do konce války nevznikne žádný cizojazyčný výtisk. Naopak v letech 1941, 1943 a 1944 vznikají ilegální vydání. V roce 1944 se objevují dva ilegální výtisky s textem „Vůdce zhynul“, které jsou kamuflované rokem vydání 1937 a 1941. První svobodné vydání *Máje* vyšlo v Železném Brodě v roce 1945 a úvod k němu napsal Albert Pražák.

První soupis *Májů* vyšel v roce 1905 a autorem byl Václav Flajšhans (publikováno v knize *Máj*, Edvard Leschinger 1905). Další seznamy pochází z roku 1910, 1925, 1931, 1936, 1956, 1977 a 1990. Nejnovější soupis vydal Miroslav Koloc v *Digitálním soupisu vydání básně Máj*, který pokrývá úsek od roku 1836–2009 a obsahuje 334 záznamů. K charakterizaci námi sledovaného období jsme zvolili *Soupis vydání básně Máj Karla Hynka Máchy* od Josefa Stejskala publikovaný v roce 1990 (viz Příloha 1).

2. Recepce a ohlasy Máchova díla

2.1 Karel Hynek Mácha ve sbornících a monografiích

Podobné zvýšení zájmu o Máchu zaznamenala také literárněkritická a vědecká oblast. Už od třicátých let vycházejí zajímavé články a studie, roku 1936 pozornost věnovaná Máchově tvorbě stále více narůstá.

Čeští surrealisté (K. Teige, V. Nezval, Z. Kalandra, A. Hoffmeister, B. Brouk, E. F. Burian ad.) přichází s provokativním sborníkem *Ani Labuť ani Lúna* (1936), který redigoval Vítězslav Nezval. Vzniká sborník *Básnický dnešek a Karel Hynek Mácha*. Jedná se o anketu časopisu *Slovo a slovesnost* (ročník 2 (1936), číslo 2), ve které odpovídají E. F. Burian, J. Čep, J. Durych, F. Halas, J. Hora, O. Lysohorský, V. Nezval, V. Vančura, V. Závada. Text upravila Jiřina Hůrková.⁸ Sborník *Básník a země. K památce Karla Hynka Máchy*, vydaný v Litoměřicích v roce 1936, má širší charakter – obsahuje básně, proslovy, články a fotografie. Do odborné oblasti například spadá publikace J. Heidenreicha *Vliv Mickiewiczův na českou literaturu předbřeznovou* (1938) nebo *Karel Hynek Mácha*, Sborník literárně historické společnosti (1937).

V této době vznikají reedice starších prací (doplněné nebo přepracované), vydávají je například F. V. Krejčí, J. Vodák, A. Vyskočil ad. Patří sem reedice knihy J. Arbese *Karel Hynek Mácha* (z roku 1886) nebo 2. vyd. J. Mahena *Máchova poezie a její význam*. Objevují se také práce životopisné nebo vzpomínkové, J. Novotného *Portrét Karla Hynka Máchy* (1936), sborník *Patero vzpomínek na Karla Hynka Máchu* (1936) nebo *Život Máchův* (1935) J. Pasovského atd. A. Pražák publikuje monografii *Karel Hynek Mácha* (1936).

V. Černý, F. Chudoby, J. Menšík, A. Nováka aj. uveřejňují rozsáhlý sborník *Karel Hynek Mácha, Osobnost – dílo – ohlas* (1937). Vzniká sborník *Máchovy ohlasy* (1936) s příspěvky A. Nováka, P. Fraenkla, J. Plavce, K. Poláka, A. Pražáka, A. Vyskočila, B. Václavka aj. a sborník *Věčný Mácha* (1940) obsahující příspěvky N. Melnikové-Papouškové, B. Nováka, M. Novotného, P. Eisnera, K. Poláka, J. Veltruského, F. Vodičky, H. Volavkové, aj. Do této publikace přispěli svými básněmi J. Seifert, F. Halas, J. Hora, J. Kopta ad. Mimo jiné se zde objevuje i několik desítek fotografií a dokumentů. V roce 1938 J. Mukařovský, D. Čyževský, O. Fischer, B. Havránek, R. Jakobson, F. X. Šalda, B. Václavek, R. Wellek aj. publikují

⁸ HŮRKOVÁ, J. *Básnický dnešek a Karel Hynek Mácha*. 2., rozš. vyd. Praha: IPOS-ARTAMA, 1998. 32 s. ISBN 80-7068-108-X.

strukturalistický sborník *Torzo a tajemství Máchova díla*. F. X. Šalda přichází se svou vrcholnou studií *Mácha snivec i buřič* (1936). V letech 1936–1938 J. Mukařovský věnoval Máchovi mnoho studií a projevů.

Sborník *Věčný Mácha*, vydání *Máje* či další publikace signalizují, že máchovská ediční činnost pokračovala i za války. V roce 1941 K. Janský a V. Jirát zveřejňují svůj sborník studií *Tajemství Křivokladu* a v tomto roce také vychází první dvoudílná verze *Kapitol z české poetiky* J. Mukařovského. V roce 1944 J. Patočka vydává svou první máchovskou studii *Symbol země u K. H. Máchy* a vzniká obsáhlý výbor z Máchova díla *Živý trpyt. Dílo Karla Hynka Máchy* (uspořádala Luisa Kasalická).

Za nejvýznamnější cizojazyčnou práci je označována publikace H. Granjardova *Mácha et la renaissance en Bohême* (1937). Osobnost Máchy se odrážela v různých výstavách a akcích, například výstava Národního muzea *Karel Hynek Mácha. Život a dílo*, doprovobená *Katalogem* (1936).

Autoři zmíněných děl vnímali K. H. Máchu a jeho tvorbu odlišně, přesto u nich můžeme nalézt znaky, které je spojovaly. Předválečná a zejména poválečná generace se více soustředí na formu a strukturu *Máje*, také na Máchův životopis, na vznik a vnitřní souvislosti celé jeho tvorby, zahrnující i básnickovy deníky apod. Práce strukturalistů, J. Mukařovského, R. Jakobsona, R. Wellka, B. Havránka ad., jsou hodnoceny jako převratné výzkumy. Spolu se studii F. X. Šaldy, O. Fischera, A. Nováka, V. Černého a pracemi dalších badatelů výrazně rozšířily recepci nejen Máchových děl, ale i jeho osobnosti.⁹

Velký ohlas způsobil již zmíněný sborník *Ani Labuť ani Lůna* (1936). V předmluvě Vítězslav Nezval píše: „*Tento sborník, [...], chce být protestem proti oficiálním oslavám výročí Máje, básně, jejíž smysl byl nesčetněkrát bezděčně nebo vědomě skreslován právě tak jako ostatní díla velkého revolučního romantika a skutečného tvůrce české poesie Karla Hynka Máchy [...]*.“¹⁰

Podobně jako Nezval i Karel Teige ve svém příspěvku *Revoluční romantik Karel Hynek Mácha* útočí na oslavy stého výročí vydání *Máje*. „*Magnificence té společnosti, která sebe pokládá za český národ, uvolňují vodopády velkovýmluvnosti; primátor matky měst, předsedové sněmoven, divišní generálové pathetickými proslovky dosvědčují po stu letech vděk toho národa, rozemletý pomalým božím mlýnem, tomu, koho zvo*

⁹ PROKOP, D. a K. H. MÁCHA. *Knihy o Máchově Máji*. Praha: Academia, 2010, 341 s., [16] s. obr. příl. Literární řada. ISBN 978-80-200-1880-9. S. 257.

¹⁰ NEZVAL, V., ed. *Ani labuť ani Lůna: sborník k stému výročí smrti Karla Hynka Máchy*. Praha: nákladem Otto Jirsáka, 1936. 83 s. Nová edice; sv. 1. S. 7.

pěvcem jara, mládí a lásky.¹¹ Česká měšťácká veřejnost je v celém sborníku napadána a Teige označil za mluvčí této společnosti Tomíčka, Chmelenského, Vinařického, Tyla, Čelakovského, Palackého a jiné *biedermeiery*, kteří před sto lety zavrhli Máchovo dílo („úžasný meteorit“¹²). Ti, kteří nyní Máchu oslavují, nazval „dnešními Tomíčky a Chmelenskými“. Podle Teiga pouze lidem hledajícím pravou vlast a poezii v budoucnosti náleží Máchův odkaz. Dále ve svém příspěvku útočí na kritiky Máchova *Máje* a naopak vyzdvihuje K. Sabinu, který jako první ocenil význam tohoto díla.

Nezval se ve svém příspěvku *Konkrétní iracionalita v životě a v dílech Karla Hynka Máchy* snaží dokázat, že Mácha byl předchůdce surrealismu. Máchovy sny a podvědomí jsou podkladem jeho děl (např. *Pouť krkonošská* je adaptace Máchova snu). Mácha ve svých dílech využívá proces tzv. „chybného vidění“. Tento proces je základem paranoicko-kritické metody surrealismu. Dále Nezval i Jan Mukařovský dochází k závěru, že Máchovy verše vznikají „automaticky“, „[...] uvolněné básníkovy spontaneity automatickým pochodem“¹³. Závěr svého příspěvku Nezval vyjádřil větami: „Mácha byl surrealistou životem, sny, poesí i smrtí. [...] Ať žije surrealismus!“¹⁴ Nezval také poukazuje na to, že se surrealismus pojí právě na romantismus. Své tvrzení dokládá v předmluvě úryvkem z *Druhého manifestu surrealismu*, ve kterém André Breton vyjádřil „surrealistickou příslušnost k romantickému rodokmenu“.¹⁵ Teige shledává podobné propojení surrealismu a romantismu. V jeho pojetí vzniká nejdříve revoluční romantismus. Toto „krajní křídlo romantismu“ vede od praeromantismu k postromantismu, dále k prokletým básníkům a pokračuje až k dadaismu a surrealismu. „Na tomto revolučním křídle romantismu, na němž stojí svým životem i dílem i Mácha, krystalizuje nová poesie, inspirovaná snem lidské svobody, poesie, která se stále více a více oddaluje od literatury, která přestává býti veršovanou prózou, sdělením a kronikou v řeči vázané, a která dává [...] stále více a více práv lyrismu.“¹⁶

Příspěvek Laca Novomeského *V osudoch jednej generácie* sleduje kladnější přijetí Máchova *Máje* na Slovensku. Český odmítavý postoj vůči Máchovi zde měl velký ohlas. Došlo k ostré diskusi mezi českými kritiky a slovenskými. V roce 1936 v literární revue „Hronke“ reaguje na situaci Karol Kuzmány svým příspěvkem *Slovo k Panu Drovi Josef. Chmelenskému, a jemu podobným Českým recenzentům, od*

¹¹ TEIGE, K., pozn. 10, s. 10.

¹² TEIGE, K., pozn. 10, s. 12.

¹³ NEZVAL, V., ed., pozn. 10, s. 31,32.

¹⁴ NEZVAL, V., ed., pozn. 10, s. 41.

¹⁵ NEZVAL, V., ed., pozn. 10, s. 7.

¹⁶ TEIGE, K., pozn. 10, s. 22.

vydavatele. Kuzmány Chmelenského kritiku označil za „tlachání“ a obvinil ho z toho, že dílo vůbec nepochopil.

Ve sborníku se objevuje pojem „Dobro“ a „Zlo“. Dobro symbolizuje krásu, kterou určovala buržoazie, naopak zlo je revoluční romantismus. Jsou to Máchovy kostlivci, loupežníci, šibenice, popravní kůly, lebky, cikáni, misantropie, zoufalství, pesimismus, nihilismus apod., kteří vystupují proti definici buržoazní krásy. Nezval v předmluvě zmiňuje, že autoři sborníku dané zlo v Máchově poezii odhalili a „*má být utopeno v polévce měšťáckého dobra*“¹⁷.

Autory sborníku nespojovala jen surrealistická tvorba, ale také jejich aktivita v Komunistické straně Československa. Například Teige ve svém příspěvku cituje Leninova slova z brožury *Stát a revoluce* (1918). Touto citací se snaží podložit, že utlačované třídy vždy pronásledovali velké revolucionáře. Až teprve po jejich smrti je oslavovali. Podobně jako tomu bylo u Máchy.

F. X. Šalda ve své studii *Mácha snivec i buřič* (1936) vnímá Máchu obdobným způsobem jako autoři sborníku *Ani Labuť ani Lůna* (1936). Shodují se především v tom, že v období Kollárova díla *Slávy dcera* a Polákovy popisné poesie, přichází Mácha, „*muzický génius, který rozzvučuje věci z jejich jádra*“¹⁸. Podobně jako Teige označil datum vydání Máje za den, kdy vzniká česká poezie, Šalda nazval Máchův příchod „zrozením básníka“. Soudobá kritika ale odmítala Máchovu revolučnost. Pociťovali Máchu jako „rušitele ilusí“, který podává pravdivý obraz společnosti.

Šalda dále o Máchovi píše: „*Hlasitě vyzpívává a někdy i vykřikuje bídu a hrůzu doby, v které se dusí, vkládá prst do jejich ran se smělostí, která pobuřuje vrstevníky. [...] Před Máchou dělá na mne moderní česká poesie dojem ne života, nýbrž živoření v něčem nízkém a zatuchlém, v temném sklepe nebo v dusném vězení.*“¹⁹ V této studii je Mácha označen za prvního *kosmického* básníka, na kterého posléze navazují Neruda, Vrchlický, Zeyer a Březina. Je zde vyzdvížena Máchova práce se světelnými jevy – „*mrtvými jiskrami nad zříceninami zbledlými*“²⁰, jak Mácha na vše nahlíží v souvislosti s vesmírem i jeho upnutí se na pojem věčnost. „*Jako nad poesíí Poeovou nebo Baudelairovou smrt rozestřela svá soumráčná křídla i nad poesíí Máchovou.*“²¹ Šalda si

¹⁷ NEZVAL, V., ed., pozn. 10, s. 7.

¹⁸ ŠALDA, F. X. *Mácha snivec i buřič*. Praha: Melantrich, 1936. S. 3.

¹⁹ ŠALDA, F. X., pozn. 18, s. 3.

²⁰ MÁCHA, K. H. *Romány a povídky*. K vydání upravil Jaroslav Vlček. Praha: Laichter, 1906. 277 s.

Spisy Karla Hynka Máchy, sv. 1. S. 8.

²¹ ŠALDA, F. X., pozn. 18, s. 5.

všímá také motivu smrti, který stojí nad Máchovou poezií a který dává větší impuls lásce k životu.

Dále se pozastavuje nad „Máchovým pesimismem“, který vnímá jako důsledek Máchova pohledu na společnost „[...] vůle pohledět skutečnosti tváří v tvář, budiž sebeděsivější, a nenechat se uspávat ilusemi, nedat se spoutat lžemi a polopravdami.“²² Tento Máchův pohled se projevil i ve vztahu k přírodě. Mácha chápe přírodu jako moc, která stojí zcela mimo dobro a zlo. Příroda člověka naprosto přehlídí „[...] příroda nezachová ani den stop našich a že bude klidně kvést a zrát dál nad naším hrobem“.²³

Šalda u Máchy nalézá tři symboly, které odráží jeho vztah k životu a světu – symbol poutníka, vězně a země. V symbolu poutníka je patrné očarování dálkami a nekonečnem. Symbol vězně představuje hrůzu, která je zřetelná v druhé kapitole *Máje*. „Zde se stává duše nejvíc kořistí svého rozkladného „já“, zde nám ukazuje romantism svou tvář d'ábelskou a nihilistickou.“²⁴ V Máchově pojetí byl symbol země patrně stanoven k tomu, aby vyvažoval nesoulad mezi protikladnými symboly poutníka a vězně. Dále Šalda vnímá Máchu jako „dualistu“ – životu odpovídá smrt, životnímu elánu zmar a zničení a naopak.

Autor studie také upozorňuje na to, jak se různí autoři inspirovali Máchovým dílem (například Hora navázal na Máchovo pojetí času). V závěru se shoduje s autory sborníku *Ani labuť ani Lúna*, že Máchovo dílo předchází surrealismu. „*Stavebný spiritualism, jdoucí za duchovní tvrdostí, dovolává se ho konec konců týmž právem jako materialistická dialektika a automatism surrealistů.*“²⁵

Albert Pražák shrnul své dosavadní poznatky do monografie *Karel Hynek Mácha* (1936). Vypravěčským způsobem zde popisuje Máchův život a mimo jiné poukazuje na jeho vztah ke společnosti, který se vyvíjel už od dětství a na který mělo vliv mnoho faktorů. „*Velmi rmutně však na něj působil tamní robotující lid, ponížený a jakoby vyděděný z lidské společnosti, přes všecku trýzeň a násilí psovsky oddaný vrchnosti, praobraz české krajové bídy, jejíž součástí byli i jeho předkové, ba i jeho otec, a proti níž se bouřil.*“²⁶ Pražák podotýká, že sny a fantazie slouží Máchovi jako únik z reality – „[...] problematiku pustého a prázdného okolního života překonával

²² ŠALDA, F. X., pozn. 18, s. 7.

²³ ŠALDA, F. X., pozn. 18, s. 9.

²⁴ ŠALDA, F. X., pozn. 18, s. 10.

²⁵ ŠALDA, F. X., pozn. 18, s. 14.

²⁶ PRAŽÁK, A. *Karel Hynek Mácha*. Praha: Státní nakladatelství, 1936. S. 9.

snem a fantazií, ze skutečna unikál jako cizinec a vězeň pozemského banálního žaláře v své nadskutečno“.²⁷

Mácha nepodléhal dosavadnímu duchu a opovrhoval konvencemi. „*Máchův vstup do literatury nebyl pokojný. Jeho dílo bylo příliš nové a nezávislé na dosavadní tradici, přicházelo zbořit starý zákon a naplnit nový, měnilo příliš řeč i dobovou myšlenkovost, že musilo narazit na odpor.*“²⁸ Mnoho spisovatelů Máchovo dílo minulo a neviděli v něm nic důležitého. Objevili se mnozí kritikové – Tomíček či Palacký, kteří spatřovali v jeho díle „pěkný oděv“, květnatost a obraznost, ale odsuzovali ideu, nihilismus, „věčné nic“, rozervanost, vnitřní mrtvost.²⁹ Přesto se našli autoři, kteří se postavili za Máchu (například F. L. Rieger, Kuzmány nebo Sabina). Teprve až generace v čele s Nerudou se přihlásila k Máchovi a učinila to svým almanachem.

Pražák kritiku Máchova díla shrnuje za celých sto let. Dostává se až k současné kritice. Například Josef Hora pokládal Máchu za nejsložitější osobnost naší literatury. Cítil, že *Máj* je dílo nestárnoucí. Máchovo dílo uznával také Konstantin Biebl, Jan Zahradníček i Jaroslav Seifert. Pražák se také pozastavuje nad sborníkem *Ani labuť ani Lúna* a vyjadřuje se k němu následujícími slovy: „*Nezval a jeho družina [...] chtěli proti dosavadnímu chápání Máchy nastolití obraz Máchův v světle svých představ, [...], modelovali Máchu podle svých sklonů a nepřispěli tak k vyjasnění jeho profilu.*“³⁰

V závěru autor této monografie připomíná, že Mácha byl básník svou dobou nejdříve nepochopený. Až posléze se v něm zhlížely všechny generace. „*Umřel předčasně, a přece jako by byl neumřel vůbec, žije dnes daleko živěji než před sto léty.*“³¹

2.2 Přehled nejvýznamnějších publikací věnovaných Karlu Hynku Máchovi

Básník: studie máchovské otázky – Melantrich 1936

O Máchově Lori a rodině Šomkově – několik listů z rodinné kroniky – Emil Hanf 1936

Mácha snivec i buřič – Melantrich 1936

K. H. Mácha: několik pohledů – A. Neubert 1936

Karel Hynek Mácha – Státní nakladatelství 1936

²⁷ PRAŽÁK, A., pozn. 26, s. 186.

²⁸ PRAŽÁK, A., pozn. 26, s. 185.

²⁹ PRAŽÁK, A., pozn. 26, s. 188.

³⁰ PRAŽÁK, A., pozn. 26, s. 210.

³¹ PRAŽÁK, A., pozn. 26, s. 232.

- Básník a země: k památce Karla Hynka Máchy 1836–1936* – Hnyk v Litoměřicích 1936
- Portrét Karla Hynka Máchy* – Družstevní práce 1936
- Album K. H. Máchy (K stému výročí básníkovy úmrtí a I. vydání "Máje")* – Prometheus 1936
- Karel Hynek Mácha (studie z roku 1905)* – Janská 1936
- Karel Hynek Mácha po stu letech* – Hollar 1936
- Ani labuť ani Lúna: sborník k stému výročí smrti K. H. Máchy* – Otto Jirsák 1936
- Máchovy ohlasy: Ve prospěch chudých dětí českých škol brněnských* – Dobročinný komitét v Brně 1936
- Karel Hynek Mácha: osobnost, dílo, ohlas: sborník k 100. výročí Máchovy smrti* – Družstevní práce 1937
- Torzo a tajemství Máchova díla* – František Borový 1938
- Karel Hynek Mácha na Vyšehradě* – Vyšehrad 1939
- Věčný Mácha: památník českého básníka* – Čin 1940
- Ruce pryč: několik slov o tak zvaném moravském vydání Máchova Máje* – Vilém Šmidt 1940
- Tajemství Křivokladu a jiné máchovské studie* – Václav Petr 1941
- Karel Hynek Mácha* – Podroužek 1943
- Na skále: dvanáct zastavení Máchovských* – Karel Voleský 1945

2.3 Literární ohlasy

Máchova tvorba se už od svého počátku vymykala od umělecké činnosti ostatních spisovatelů. Jeho dílo bylo „příliš nové“ a nepodléhalo dobové úrovni myšlení, muselo se tudíž setkat s odporem. Posléze pro tento proud, který se vyvíjí vedle oficiálního a tradičního proudu, vzniklo označení „nonkonformní“. V různých etapách je Máchovo dílo znovu interpretováno a konkretizováno. Příkladem mohou být surrealisté, kteří Máchu považovali za svého předchůdce. Recepce a konkretizace Máchova odkazu se tak v průběhu dějin neustále vyvíjí a výraznými body se stávají máchovská výročí.

Představitelé různých literárních směrů, i přes své odlišné názory na umění, spojoval v letech 1936–1945 kladný vztah k Máchovu básnickému dílu. Je ale podstatné zmínit, že se ve 20. století objevovali spisovatelé, kteří se k Máchovi pozitivně

nevyjadřovali. Mezi Máchovy odpůrce patřil například Ladislav Klíma, či dokonce Otokar Březina. Jejich názory ale v podstatě nezbuzovaly větší pozornost.

Generace tvůrců dvacátých a třicátých let 20. století, především představitelé avantgardních směrů – poetismu a surrealismu, se výrazně hlásí k Máchovu odkazu. Jejich inspiračními zdroji a objekty zájmu se stává nejen samotný Mácha a jeho *Máj*, ale také i další díla, zápisníky, deníky a korespondence. Poetisté a surrealisté objevují v Máchově díle metodu asociací, obraznost, sny a podvědomí, kterými se Mácha nechával inspirovat. Do jisté míry se s nimi ztotožňuje také Šalda. Podobně se zajímají o Máchu i strukturalisté, jejich objevy, které Mukařovský interpretoval jako fragmentárnost Máchovy tvorby nebo metodu montáže, se shodují se surrealisty³². Podle Mukařovského umožňuje Máchovo dílo různé možnosti domýšlení, zdůrazňuje mnohoznačnost související s nepřetržitým přetvářením Máchova obrazu každou dobou a jejími čtenáři.³³

Především Nezvala ale zaujmula Máchova obrazotvornost, kterou shledával modernější a účinnější než tradiční přirovnání. Nezval nehleděl na příběh – byl dávným odpůrcem syžetu – nevyužíval ho ani ve svých skladbách. „*Povšimněme si způsobu, jakým přirovnává Mácha svůj dětinský věk. Přirovnává zánik svého dětinského věku jednou k umrlému stínu, podruhé k obrazu bílých měst potopených do vody, potřetí k poslední myšlence zemřelých, k jejich jménu, ke hluku pradávných bojů [...] tedy k představám, které jsou velmi vzdáleny běžné představě dětství [...] Zdá se nám, jako by básník dokonce zapomněl, k čemu přirovnává.*“³⁴ Surrealistická obrazotvornost založená na nonsensu a absurditě není totožná s Máchovým jazykem. Nezval přesto označil Máchova přirovnání za surrealistická a také shledal, že jsou v těchto přirovnáních zjevné původní kořeny polytematického verše³⁵.

„*Společenští nonkonformisté, jimiž surrealisté nepochybně byli, i ve vztahu k Máchovi projevíli svoje stanovisko, svůj estetický nonkonformismus.*“³⁶ Surrealisté se k Máchovi stavěli jinak než většina jeho ostatních příznivců. Dokládali Máchův význam

³² PROKOP, D. a K. H. MÁCHA, pozn. 9, s. 268.

³³ GRIGOROV, D. Torzo a tajemství Máchova díla a obrana literární vědy. In: *Máchovské rezonance: IV. kongres světové literárněvědné bohemistiky : Jiná česká literatura (?)* : [Praha, 28.6.-3.7.2010]. Editor Karel PIORECKÝ. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2010, 212 s. ISBN 978-80-85778-74-8. S. 161.

³⁴ NEZVAL, V. Dvojitá obrazotvornost. In: *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1974. s. 606. S. 308,309.

³⁵ BUDAGOVA, L. Karel Hyněk Mácha a český surrealismus. In: *Máchovské rezonance: IV. kongres světové literárněvědné bohemistiky : Jiná česká literatura (?)* : [Praha, 28.6.-3.7.2010]. Editor Karel PIORECKÝ. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2010, 212 s. ISBN 978-80-85778-74-8. S. 53.

³⁶ BUDAGOVA, L., pozn. 35, s. 49.

pro rozvoj české literatury tím, že pronikali, i s pomocí strukturalistů, do jeho poetiky. Hlavní představitelé českého surrealismu se snažili Máchův obraz modelovat především podle svých představ – v duchu marxismu a freudismu. „*Teige přeceňoval sociální radikalismus jeho osobnosti i tvorby, ztotožňoval Máchův demokratismus a nonkonformismus s revolučností.*“³⁷ Máchovy deníky ale zřetelně dokládají, že Mácha revolucionářem nebyl, ačkoliv se přikláněl k levému křídlu umění. Revoluční motivy patrné v jeho básních spíše dokládají, že jsou rysem směru, ke kterému přináležel – jsou „*projevem romantických stereotypů než projevem jeho politického postoje*“³⁸. „*Poměr k zažitě skutečnosti nezávisí zpravidla jen na osobních sklonech básníkůvých, ale i na soudobém směřování literatury; mnohdy nelze ani přesně rozlišit to, co do díla vešlo ze skutečnosti, od toho, co pochází z literární tradice látkové.*“³⁹ Přesto práce surrealistů pomohly k hlubšímu poznání Máchova díla a ve svých objevech se shodli i se strukturalisty – především s Janem Mukařovským, který je opřel o vědecké argumenty.

Spisovatelé se k Máchovi sice vyjadřovali různým způsobem, přesto společně vyzdvihovali jak Máchovu osobnost, tak jeho dílo. Například J. Hora, jak uvádí Pražák ve své monografii, pokládal Máchu za nejsložitější osobnost naší literatury a označil *Máj* za dílo nestárnoucí. V. Nezval vyzdvihuje zejména Máchovu snovou a podvědomou stránku, jeho konkrétní iracionalitu, ale i ohromnou imaginaci, řetězy metafor a asociací. Toto mimo jiné dokládá výše zmíněný sborník *Ani Labuť ani Lůna* (1936). J. Zahradníček označil Máchu za „*aforistického lupiče krásy*“⁴⁰. F. Halas oceňuje Máchův básnický jazyk – „*rozvázal vzpurným gestem zadrhnutý uzel naší mateřštiny*“⁴¹. Podobně přistupují k Máchovi Seifert, Biebl nebo K. Čapek, dále Holan, Hrubín a další. Také Josef Čapek využívá Máchových motivů a v roce 1936 publikuje knihu filozofických úvah *Kulhavý poutník* s podtitulem *Co jsem na světě uviděl*. Kniha se zabývá různými tématy, přičemž používá mnohé citace (Shakespeare, Komenský, Goethe). Čapek si zde Máchu spojuje především s přírodou, kterou poté dále propojuje s lidským koloběhem života končícím smrtí. Lidské já sice zaniká, ale stává se součástí přírody, dokud i ta nakonec nezanikne. Zde se objevuje citace z Máchovy básně *Noc*, která v sobě tyto motivy ukrývá („*Květinou-li mne životu navrátí, / List můj i květ se*

³⁷ BUDAGOVA, L., pozn. 35, s. 50.

³⁸ BUDAGOVA, L., pozn. 35, s. 50.

³⁹ MUKAŘOVSKÝ, J. Básník. In: *Studie z estetiky*. Praha: Odeon, 1966, 371 s. S. 144.

⁴⁰ PROKOP, D. a K. H. MÁCHA, pozn. 9, s. 256.

⁴¹ PROKOP, D. a K. H. MÁCHA, pozn. 9, s. 256.

*k světlu obrátí.*⁴²). Dalším tématem, kterým se Čapek zabývá, je těžkomyslnost člověka. Čapek ji charakterizuje jako touhu „[...] *po nekonečné kráse, spojenou ve své největší hloubce s pocitem pomíječnosti, zmeškáním, [...] se smutkem a neklidem, jenž z toho vzchází*“⁴³. Toto své tvrzení dokládá citací z Máchova *Máje* a zároveň jej označuje za těžkomyslného básníka – básníka zmaru a touhy.

K Máchovi se také vyjadřují katoličtí autoři. Například J. Čep nebo J. Durych, podle kterého „*je v Máchovi zklamaná láska, které již nezbyvá než velkolepé rouhání. Je to tuň, která přitahuje tím více, čím více děsí. Je to očarováný, nádherný květ smrti, který se v tak omamné kráse rozvil naposledy*“⁴⁴. Nové pohledy básníků na Máchův *Máj* komentuje F. X. Šalda (1933) následujícími slovy: „*Přečetli jsme ho lépe až při plápolavých pochodních nebo rozstříklých raketách poetismu, které zapálil až dnešek: v jeho osvětlení, z jeho perspektivy*“⁴⁵.

Spisovatelé, kteří se v tomto období věnují Máchovi, píší většinou verše příležitostné. Jedná se o poezii související s výročím v roce 1936, nebo s přemístěním Máchových ostatků z Litoměřic do Prahy a jeho následným druhým pohřbem na vyšehradském hřbitově v roce 1939. Tyto texty jsou už ale také poznamenány německou okupací a blížící se válkou.

2.3.1 Josef Hora a Karel Hynek Mácha

„*Horova tvorba vyrůstá ze snah předválečné moderny, sdílí její nadšení pro život a předmětný svět, současně však překonává jednostrannost některých jejích tendencí: úzce zážitkovou polohu vitalistické poezie i přemíru objektivního patosu takzvané poezie civilizační.*“⁴⁶ Jako básník se neustále vyvíjel – od volného verše, od přímých a jednoduchých přirovnání, dospěl k pravidelnému, melodickému, strofickému verši a obraznému pojmenování. Na Horovu poezii působilo jak Máchovo dílo, tak symbolismus – především Sovův – i poezie Karla Tomana. Čerpal také z evropské poezie (překládal Sergeje Jesenina, osobně se setkal s Vladimírem Majakovským). Hora byl přesto svébytným básníkem – nepřihlásil se k žádné literární skupině, ani se

⁴² Mácha in ČAPEK, J. *Kulhavý poutník: (Co jsem na světě uviděl)*. 10. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985, 175 s. Slunovrat. Malá řada, Sv. 58. S. 90.

⁴³ Mácha in ČAPEK, J., pozn. 42, s. 100.

⁴⁴ PROKOP, D. a K. H. MÁCHA, pozn. 9, s. 256.

⁴⁵ Šalda in PROKOP, D. a K. H. MÁCHA, pozn. 9, s. 256.

⁴⁶ ŠTOREK, B. Josef Hora. In: *Dějiny české literatury IV: Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Red. Jan Mukařovský. Praha: Victoria Publishing 1995. ISBN 80-85865-48-3. S. 291.

neztotožnil se směry tvůrců dvacátých a třicátých let. Jeho poezie ovlivnila mladší básníky, jako byl Hrubín či Seifert.

Jeho první sbírky jsou ovlivněny symbolismem, vitalismem a posléze také civilismem – *Básně* (1915), *Strom v květu* (1920). Svými dalšími sbírkami – *Pracující den* (1920), *Srdce a vřava světa* (1922), *Bouřivé jaro* (1923) a *Mít křídla* (1928) – se přihlásil k tzv. proletářské poezii. „*Ve vnitřně diferencovaném proudu české proletářské poezie, který představuje v těch letech lyrika Wolkrova, Neumannova, Seifertova a Hořejšího, zaujímá Hora (zejména prvními dvěma sbírkami) místo básníka, jenž usiloval postihnout mravní poselství revoluce, a vyslovit víru v dělníka – hrdinu nové doby.*“⁴⁷ Po proletářské lyrice se v tomto období začal objevovat poetismus. „*I když jej Hora odmítal jako básnický program [...], dovedl ocenit jeho přimknutí ke konkrétnímu životu, jeho dojmovou bezprostřednost i jeho záslužný vpád do tradiční syntaxe a obraznost [...].*“⁴⁸ Hora některé prvky poetistické metody uplatnil také ve svých sbírkách, například v souboru básní *Itálie* (1925). Sbírkou *Struny ve větru* (1927) zahajuje období poezie „času a ticha“. V tomto tvůrčím přístupu se ustálil na několik dalších let, během kterých vznikají tato díla: básnická skladba *Deset let* (1929) a sbírky *Tvůj hlas* (1930), *Tonoucí stíny* (1933), *Dvě minuty ticha* (1934) a *Máchovské variace* (1936). V *Tichém poselství* (1936) Hora pokračuje ve své dosavadní poetice, ale dotváří ji zvýšenou mírou reflexivnosti. Ve sbírce *Popelec* (1934) kritizuje fašismus, ale také politické a kulturní poměry. Začíná se více projevovat básníková nespokojenost s rozdělením vlastní básnické a společenské aktivity. Vše je navíc doprovázeno skepsí a tragickým životním pocitem. Tímto se Hora sblíží s verši Františka Halase.

Období let 1936–1945 je silně poznamenáno ohrožením národní existence. Společenské dění se tak odráží i v Horově básnickém díle. Po Mnichovu situaci komentuje Hora těmito slovy: „*Umění, literatura, poezie, ať jim vytykáte, co chcete, budou teď jednou z našich nejučinnějších zbraní.*“⁴⁹ V roce 1938 vzniká sbírka *Domov* obsahující v prvním oddílu básně věnované Máchovi, Vrchlickému a Šaldovi. Intenzivně vyznívá poslední část této sbírky *Zpěv rodné zemi*, která reaguje na obsazení Rakouska Německem. V tomto období Hora překládá *Evžena Oněgina* (1937) – podobně jako u Máchy sto let po prvním uceleném vydání. Věnuje se i dalším překladům (např. Puškinova poéma *Cikáni* (1937), Lermontovova poéma *Démon*

⁴⁷ ŠTOREK, B., pozn. 46, s. 298.

⁴⁸ ŠTOREK, B., pozn. 46, s. 299.

⁴⁹ Hora in ŠTOREK, B., pozn. 46, s. 305.

(1939)). Jeho nejrozsáhlejší prozaická práce – román *Dech na skle* (1938) – mimo jiné komentuje vývoj komunistického hnutí v první polovině třicátých let. Na okupaci Československa Hora odpovídá básnickou povídkou *Jan houslista* (1939). V roce 1940 publikuje poslední svazek s názvem *Zahrada Popelčina*, který se skládá ze dvou básní – *Rekviem, Popelka přebírá hrách*. Zbylé sbírky veršů mohly vyjít až po válce a z Horovy pozůstalosti. Vedle nedokončené veršované povídky *Pokušení* (1946) se jedná o sbírku *Proud* (1946), epickou skladbu *Život a dílo básníka Aneliho* (1945) a sbírku lyrických glos *Zápisky z nemoci* (1945), která je poznamenána básníkovou chorobou a jež také sleduje konec války.

V roce 1936 vyšly dvě Horovy knihy veršů – *Tiché poselství* a *Máchovske variace* (původně pod názvem *Poutník* s podtitulem *Máchovske variace*). Ohlas K. H. Máchy se u Hory nejvíce promítá ve svazku básní *Máchovske variace* (1936), ve kterém se setkávají dvě linie Horovy pozdní tvorby. Jednak se zde projevuje poezie subjektivního prožívání, jednak je v *Máchovských variacích* patný motiv domova – konečný cíl básníkovy pouti. „Zároveň subjektivitu této poezie proráží vědomí vše přesahujícího tvůrčího činu, uměleckého díla obsahujícího poselství „příštím bratrům“, v němž je naznačena [...] výzva k odvaze zaujmout revoluční postoj [...]“.⁵⁰

V *Máchovských variacích* se Hora pouze pokusil evokovat to nejpodstatnější, co sám cítil při četbě Máchova díla [...].⁵¹ Cyklus šestnácti básní (I–XVI) je uveden poslední slokou z Máchovy básně *Vzor krásy*, která se řadí k jeho prvotinám. Soubor byl napsán ke stému výročí vydání *Máje* a Máchovy smrti. Básně mají stejný rozsah, strofické členění i metrum (čtyřstopý jamb). Čtyřstopý jamb jej spojuje právě s *Májem*, nalezneme zde však i souvislosti s jinými Máchovými díly.

*Tělesným ty okem nespátrěná,
duše jen tě temně patří vzhled.
S Bohem, v Bohu bydlíš nestvořená,
v prvním dnu s ním založilas svět.*
K. H. MÁCHA

(*Máchovske variace*, 1936)

⁵⁰ Pešat in HORA, J. a O. ČECHOVÁ. *Prsty bílého hvězdáře: Výbor z lyriky*. Praha: Československý spisovatel, 1985, 247 s. Zlatý fond poezie. S. 208.

⁵¹ MOURKOVÁ, J. *Josef Hora: Studie s ukázkami z díla*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1981. 369 s. S. 164.

Zřejmé pouto mezi těmito dvěma básníky lze pozorovat hned na začátku první básně. Je zde patrný Máchův jazyk založený na množstvích metafor, především na personifikaci („*Modravý vánek v údolí / cupotá s dětmi nad potoky. / A pára plyne topoly / jak mír nad zběsilými roky.*“⁵²). S tím souvisí také Horovo pojetí obrazného vyjádření, které se zde vyskytuje jako neurčitá metafora („*Tvé ruce, oblouk gotický, / a tvoje ústa, rudá rána.*“⁵³) nebo naopak jako metafora jasně se vyjadřující („*Je mi, jak dech tvé úzkosti / by otrásal tu mou hrudí.*“⁵⁴).

Podobně jako Mácha „ozvláštnil“ svůj *Máj* oxymóronem „*mrtvé milenky cit*“, tak i Hora se snaží na Máchu navázat užitím podobného spojení slov – „*mrtvý úsměv*“ („*[...] nechte svět propadat se v něm, / doznívát zpěv, bez dovadnouti, / nechte ho s mrtvým úsměvem / pokračovati v jeho pouti.*“⁵⁵). Zřetelný odkaz na Máchův *Máj* je patrný v užití jeho posledního verše – „*Hynku! – Viléme!! – Jarmilo!!!*“. Hora zaměnil pořadí jmen kvůli střídavému rýmu („*Rozhledno dávna! Mile mé! / Závratí let a vzdáleností! / Jarmilo! Hynku! Viléme! / Kostnice vzduchu, snů a kostí, [...]*“⁵⁶).

V *Máchovských variacích* Hora znovu oživuje máchovskou krajinu s ruinami, troskami nebo měsíční nocí („*Jdem tmou a vlna za vlnou / tam vroubí jezero a síti. / A v půlnoc pustou, úplnou / sesuté světlo luny svítí.*“⁵⁷). Krajina je zde viděna z různých úhlů, nejen jako poklidná („*Modravý vánek v údolí / cupotá s dětmi nad potoky. / A pára plyne topoly / jak mír nad zběsilými roky.*“⁵⁸), ale také bouřlivá krajina obsahující výše zmíněné prvky máchovské krajiny („*Ale pouť vzhůru k ruinám / jde vichřící, jež výškou sílí.*“⁵⁹).

Dále se zde objevují motivy příznačné pro Máchovu tvorbu – motiv poutníka („*A jenom dálka blízko je / poutníku, k němuž cizí řečí / hovoří pozdrav pokoje, / jež posílají za ním mleči // úrody, která uvadne / a v oheň uvržena bude, / zatímco cesty záhadné / dál, dále běží za osudem.*“⁶⁰), vězně („*Když vězeň stíny sečítá / a kapky deště, písmo mříží, / když hltá ho tma rozlitá / po marných snech, po údů tíží, / [...]*“⁶¹) a země – motiv poutající země („*[...] Svoboda výšek? Okovy, / jež země dole připomíná*

⁵² HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 159.

⁵³ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 170.

⁵⁴ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 160.

⁵⁵ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 169.

⁵⁶ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 160.

⁵⁷ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 162.

⁵⁸ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 159.

⁵⁹ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 159.

⁶⁰ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 166.

⁶¹ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 169.

mi? ⁶²). Právě tyto motivy shledává Šalda ve své výše zmíněné studii *Mácha snivec i buřič* (1936) za základní symboly, které odráží Máchův vztah k životu a světu. Symbol poutající země odkazuje k Máchově básni *Temná noci! jasná noci!* – „však, ach, jen země zas, tma mne uchvátí“ ⁶³. Motivem vězně Hora přibližuje i Máchův osobní život – Mácha je vězněn svou žárlivostí a pýchou, tyto pocity mimo jiné dokládají i jeho deníky („Vězení žárlivosti tvé, / vězení šílené tvé pýchy, // vězení lásky, zazdžené / [...]“ ⁶⁴). Miroslav Červenka v interpretaci *Máje* ve *Slovníku básnických knih* si dále všímá motivu přitahujících hvězdných výšin a také Horova zpracování zápisů z Máchových deníků, například o milované vadnoucí květině ⁶⁵ – vyjadřující prchavost šťastných okamžiků („Pak, když se propadáme v jas / Sahary hvězd a Mléčné dráhy, / vteřino, která ranilas / nás růží snů svých, proč tak záhy // odkvétáš zas jak drahý hlas / [...]“ ⁶⁶, „[...] Kveť! – / květ bez vůně kles do zrcadla, // zatímco úsměv, uprchlý / toužící ruce, jinde dýchá, / a slzy, jež nám nesprechly, / jdou roztát do cizího ticha.“ ⁶⁷).

Projevuje se zde ale také motiv času, který Horu nejvýrazněji spojuje s Máchou. Mácha byl fascinován záhadami problému času, jeho věčností i pomíjivostí. Nesmrtelnost spočívající v básníkově uměleckém díle je v básni dávána do kontrastu k fyzické existenci („[...] kdo žije víc? Já nebo vy? / Čas jdoucí tělem mým či vámi?“ ⁶⁸). S věčností je zde také spojována Iduna – severská bohyně věčného mládí, které Mácha věnoval báseň *Iduna*. Naopak pomíjivost života, jeho konečnost vyznívá jako neustálé plynutí času („Tmou zprohýbaná koruna / půlnoci nad paloukem sténá. / Tančí tam ještě Iduna, / věnečkem mládí ověnčená? // [...] Však marný strach, že v stáří mhách / polibek mládí odplyne ti / a v sůl se změní ve vráskách, / jichž brázdami proud času letí.“ ⁶⁹).

V cyklu se odráží i současnost, která jako by se od Máchových dob nezměnila – „zas kvete máj a červ v něm hlodá“ ⁷⁰. Přesto Hora klade důraz na čas, který uběhl od Máchovy smrti a vydání *Máje* („o sto let starší, básniku, / o sto let nadějí a žalů, / o sto let hrobů, zániku, / zrad, nemoci a kriminálů.“ ⁷¹). Vše je navíc umocněno anaforou.

⁶² HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 160.

⁶³ MÁCHA, K. H. *Próza*. Praha: SNKLHU, 1961. 350 s. S. 142.

⁶⁴ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 161.

⁶⁵ *Slovník básnických knih: Díla české poezie od obrození do r. 1945*. Praha: Československý spisovatel, 1990, 428 s. ISBN 80-202-0217-X. S. 134.

⁶⁶ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 161.

⁶⁷ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 163.

⁶⁸ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 160.

⁶⁹ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 165.

⁷⁰ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 164.

⁷¹ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 164.

Máchovo dílo je Horou vnímáno jako „poselství z dávná, zpráva z dálky –“⁷², které učinilo Máchu nesmrtelným jak v dobách míru, tak války („v čas míru voníš poupaty, vichrem se prodíráš v čas války“⁷³).

V tomto cyklu se také odráží Máchův osobní život – jeho milostný vztah k Lori („Stín básníkův – spíš, Lori, spíš? – / po tobě ostražitě sahá. / Po prázdnu sahá a ty bdíš / kdesi, kam ruka nedosahá.“⁷⁴), cesta do Itálie („Zříš z hor vidiny jižních měst / se koupat v modři nad zátokou, / aleje oleandru kvést / a ženu tam jít útlobokou, // tvé ruce plné hudby jsou, / tvá ústa voní po ovoci [...]“⁷⁵), Máchův plášť („V svém plášti rudě podšitém / jak kat vlastního klidu běží / po sadu sluncem zalitým / za láskou, chodec za protěží, / [...]“⁷⁶) a Máchova předčasná smrt („Tam, tam na konci větru kdes / se tančí v trávě, žije v slávě, / tam sen se na nebesa vznes / a básník člověkem je hravě – // poutníku, sbohem. Lučinou / zacházíš, zajdeš, a než rtoma / ti slova lásky uplynou, / v svém umlknutí budeš doma.“⁷⁷). Lori se v sedmé básni stává dokonce mluvčím vyjadřujícím vlastní pohled na problematický vztah s Máchou („[...] Hleděl jsi přes má ramena, / kam jenom, kam? A ztracen sobě, / necítíš, která znamená / jak v náruč snů se tisknu k tobě, // k tobě, tuláku vichrem chvíl, / já, neproměnná dcera země, / k tobě, jenž tmou jsi prostoupil / a marně hledal cestu ke mně.“⁷⁸).

Hora vnímá Máchu jako poutníka neustále hledajícího. Hora původně pojmenoval cyklus *Poutník*. V tomto názvu se střetával jak Máchův typický motiv, tak také opět viditelné propojení s jeho osobností. To je mimo jiné patrné i z oslovení – mluvčí Máchu oslovuje nejen jako básníka, ale také jako poutníka („A chápu: Byl jsi vždycky sám, / básníku [...]“⁷⁹, poutníku, sbohem. Lučinou / zacházíš, [...]“⁸⁰). Smrt zde potvrzuje konečný cíl básnickovy pouti – nalezení domova ([...] v svém umlknutí budeš doma⁸¹). Ve vrcholném aktu odevzdanosti a víry snová země „na konci větru kdes“ myticky splývá jak s krajinou smrti, tak s rodnou zemí, domovem.⁸²

Tehdejší kritika *Máchovske variace* přijala jako dílo pokračovatele romantické lyriky, kterou započal Mácha. A. Novák v Lidových novinách zdůraznil autentičnost

⁷² HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 168.

⁷³ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 168.

⁷⁴ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 162, 163.

⁷⁵ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 166.

⁷⁶ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 162.

⁷⁷ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 170.

⁷⁸ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 164.

⁷⁹ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 159.

⁸⁰ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 170.

⁸¹ HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 170.

⁸² *Slovník básnických knih: Díla české poezie od obrození do r. 1945*, pozn. 65, s. 135.

Horovy zkušenost s Máchou: „*To je Mácha, autentický Mácha, i když přetlumočený pozdním bratrem a dědicem do jeho vlastní básnické mluvy směle oxymorické, potlačující v intenzivní zkratce střední členy.*“⁸³ S negativním přijetím se cyklus potýkal jen u B. Václavka, který v U Bloku kritizoval Horu za neúplnost Máchova obrazu: „*Hora si z máchovské tradice vybral jen negativní rysy, jak bývají tradičně zdůrazňovány: smrt, zánik, zoufalství, světobol, nihilismus, pesimismus a přehnal je až do chiméričnosti, do metafyzičnosti. Mácha byl však velmi pozemský, plnokrevný člověk, ne fantóm, jímž je ve verších Horových.*“⁸⁴

Sbírka *Máchovské variace* je dílem autora, který se snaží navázat na Máchovu romantickou lyriku. Především se tento fakt projevuje Horovým jazykem, který využívá značné množství metafor – mimo jiné personifikuje, podobně jako Mácha, přírodní motivy. Hora dále používá prvky máchovské krajiny (luna, ruiny, trosky) a s pomocí básnickových hlavních motivů (motiv poutníka, země a vězně) přibližuje i jeho samotnou osobnost. Zároveň se vedle těchto motivů objevuje Horův vlastní motiv – domov, který v závěru sbírky viditelně převládá nad motivem poutníka. Ve chvíli, kdy básník prostřednictvím smrti shledává svůj konečný cíl pouti v nalezení domova. Hora se snaží také Máchovi přiblížit tématem času, jeho věčností i pomíjivostí. Zvláště pomíjivost lidského života, jeho konečnost Hora srovnává s uměleckým dílem, které může básníka učinit nesmrtelným. *Máchovské variace* se zřetelně vymykají verši, ve kterých se odráží subjektivní prožívání jedince – ať už Hory, nebo Máchy, či dokonce Lory. Tímto se Horovo pojetí básnickových motivů výrazně odlišuje například od níže interpretované Seifertovy sbírky *Ruce Venušiny*.

2.3.2 Jaroslav Seifert a Karel Hynek Mácha

Ve svých básnických počátcích se Seifert uchýlil k proletářské poezii. V těchto sbírkách (*Město v slzách* (1921), *Samá láska* (1923)) se začal projevovat především smyslový postoj ke světu, poetizace všedních věcí a poetický naivismus⁸⁵. Charakter těchto básní – „*zvláště hyperbolizující bizarní obraznost, humor a zájem o exotiku, [...]*“⁸⁶ – předznamenával Seifertovo další směřování ve znamení poetismu. Seifertova nová tvůrčí metoda se promítla do jeho následující sbírky *Na vlnách TSF* (1925), ve

⁸³ Novák in HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 241.

⁸⁴ Václavěk in HORA, J. a O. ČECHOVÁ, pozn. 50, s. 241.

⁸⁵ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Editor Jiří OPELÍK, editor Vladimír FORST, editor Luboš MERHAUT. Praha: Academia, 2008, 7 sv. ISBN 80-200-0345-2. S. 65.

⁸⁶ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, pozn. 85, s. 65.

kteře se soustředil na grafickou podobu básně a využíval zde asociativní představivost. Možný příchod válečného konfliktu související i s tématem minulé války se u Seiferta projevíly v díle *Slavík zpívá špatně* (1926) a vnesly do jeho hravých veršů vážnější prvky. Od 30. let už se vyhranila jeho vlastní poetika – „*charakterizuje ji mluvní projev dodávající veršům samozřejmě plynulost a spolu s jejich nostalgicky zbarveným a převážně [...] vzpomínkovým rázem důvěrnou intimitou, dále rytmicky pravidelný verš [...]*“⁸⁷. V tomto období vznikají sbírky *Poštovní holub* (1929), *Jablko z klína* (1933), *Ruce Venušiny* (1936). Z příležitostných veršů, které uveřejňoval v novinách, poté vytvářel také soubory (*Zpíváno do rotačky* (1936), *Jaro, sbohem* (1937)).

Ke konci 30. let se v jeho lyrice začínají odrážet aktuální politická a kulturní témata, které se nejdříve promítla v cyklu *Osm dní* (1937) reagujícím na smrt a pohřeb T. G. Masaryka. Posléze Seifert odpověděl na mnichovskou dohodu sbírkou *Zhasněte světla* (1938). Seifertovu válečnou tvorbu spojovaly motivy domova, české krajiny a Prahy – *Světlem oděná* (1940), *Kamenný most* (1944). Dále se národní jednotu snažil upevnit aktualizováním tradic národní kultury – *Vějíř Boženy Němcové* (1940). Tuto etapu uzavírá sbírka *Přilba hlíny* (1945), sledující pražské Květnové povstání a osvobození země.

V poválečném období Seifert pokračuje ve své dosavadní poetice a nachází tvůrčí podněty v tvorbě Mikoláše Alše (*Šel malíř chudě do světa* (1949)) či Boženy Němcové (*Píseň o Viktorce* (1950)). Inspirací se mu stává také básníkovo dětství (*Maminka* (1954)). Motivы Seifertových děl zůstávají v tomto období nezměněny.

Výrazný zlom, způsobený těžkou chorobou, v dosavadní poetice přišel v 60. letech. Ve sbírkách stále přetrvává vzpomínkový ráz, místo rytmické pravidelnosti ale verš směřuje k verši volnému. Sílí také reflexivnost, která vyjadřuje někdy až kritické vidění světa – do tohoto období se řadí sbírky: *Koncert na ostrově* (1965), *Odlévání zvonů* (1967), *Halleyova kometa* (1967), *Morový sloup* (oficiálně vydána až v roce 1981). V posledních sbírkách *Deštník z Piccadilly* (1979) a *Býti básníkem* (1983) se objevuje motiv času, který je zde vnímán jako původce proměn. S tématem času se setkáváme také u básnickovy vzpomínkové prózy – v knize *Hvězdy nad Rajskou zahradou* (1929) se Seifert vrací do mládí stráveného v prostředí rodného Žižkova a v díle *Všecky krásy světa* (1979) zavzpomínal na své přátele. Autentické svědectví zde ustupuje láskyplnému vnímání minulosti.

⁸⁷ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, pozn. 85, s. 65.

Seifert se Máchovi věnoval ve svých různých tvůrčích etapách. Nejvíce se k němu přiklonil především v máchovském výročí v roce 1936, ale také v pozdějších válečných letech, kdy docházelo i u jiných spisovatelů k ožívování tradic národní kultury. Jedná se například o básně *Máchův Máj* (*Ruce Venušiny*, 1936), *Karel Hynek Mácha* (*Zpíváno do rotačky*, 1936) nebo *Pláč Karla Hynka Máchy* (1938). Máchovské motivy se také objevují v básni *Země chudých* (*Přilba hlíny*, 1945) nebo ve *Vějíři Boženy Němcové* (1940). Z pozdějšího období jmenujme báseň *Máchova noční cesta do Prahy* (*Deštník z Piccadilly*, 1979).

Sbírka *Ruce Venušiny* (1936) je uvedena básní *Máchův Máj*, která je věnována máchovskému badateli Karlu Janskému. Seifert zde obnovuje typické prvky máchovské jarní krajiny („*Když kvete strom, tu závrať jarních srázů / probouzí hrdličky / [...]*“⁸⁸). Přesto se nesnaží jako Hora pokračovat v Máchově romantické lyrice, ale spíše vytváří vlastní osobitou poetiku („*Když v dešti oblečený strom / je plný poupat / [...]*“⁸⁹). Zřetelné propojení s Máchovým *Májem* evokují verše – „*Je pozdní večer, máj, a báseň, sestra rodná, / zaštká ti do ucha, / [...]*“⁹⁰.

Seiferta, Horu a Máchu především spojuje téma času, které zde prostupuje celým dílem. Seifertův motiv plynoucího času se do značné míry shoduje s Horovým. Opět se zde otevírá problém pomíjivosti, kterou ale umělecké dílo dokáže přeměnit v básníkovu nesmrtnost – „*Básníku lháři! Jaká slova / ve jménu krásy nalhal tu!*“⁹¹. Podle Miroslava Červenky Seifert nenachází umělcovu nesmrtnost jen v literárním díle, ale také v díle výtvarném (báseň *Obrazy slečny Toyen*), a dokonce architektonickém (*Chrlíč* aj.)⁹². I zde je nesmrtnost spočívající v umělcově díle srovnávána s fyzickou existencí – především je z veršů zřejmé, že dílo přesahuje časovou omezenost lidského života („*Zakrátko možná / vlas mi náhle zbělá / jako trus ptačí, / peruť archanděla. // [...] být jako chrlíč / zpítý bez ustání, / na čele slyšet rytmy bubnování, // když do pochodu / z větrného klína / vteřiny bijí / jako zrnka vína!*“⁹³).

V *Rukách Venušiny* je téma plynoucího času spojeno s obdobím dětství. Verše, obsahující vzpomínky na toto období, vytváří v básni *Hořká koření* živý obraz starce („*A živ byl ke stu let; / každého rána trpělivě pil / své lektvary / a koření pečlivě*

⁸⁸ SEIFERT, J. *Jablko z klína. Ruce Venušiny. Jaro, sbohem*. Praha: ČS, 1990, 231 s. S. 39.

⁸⁹ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 40.

⁹⁰ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 39.

⁹¹ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 48.

⁹² *Slovník básnických knih: Díla české poezie od obrození do r. 1945*, pozn. 65, s. 254.

⁹³ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 50, 51.

*schovával / ve škatuli po starém cylindru, / v níž kočka měla jednou kořata.*⁹⁴). V závěru básně jsou tyto představy dány do souvislosti se současností („[...] *snad ještě dnes bych šel / kytici podobnou zas natrhat [...]*“⁹⁵). V překladu básně Georgese Rodenbacha *Skřínka* Seifert naopak oživuje obraz matky, který je doprovázen motivem stáří („*Pro smutné svoje dny, kdy nenalézá / útěchy žádné ve svém teskném stáří, / má matka schovala si na dně v sekretáři / tu staromódní skříňku ze železa.*“⁹⁶). Neustálé plynutí času zde souvisí také s tématem smrti („*Když plavé sestry mé tak náhle umřely jí, / tu spatřil jsem svou uplakanou matku / dvě zlatých prstenců si schovat na památku / z řetězů zlomených na jejich šíji.*“⁹⁷), ke které nevyhnutelně směřuje každý lidský život („*Až přijde, matko má, ta hořká chvíle, / jež všechny čeká nás tu bez výjimky, / až sám otevru zámek té tvé skřínky, / ať vlasy tvé tam vložím sněhobílé.*“⁹⁸).

Nynější problémy společnosti se odráží v posledních třech básních sbírky. V básni *Továrny v jarní krajině* sledujeme dopad hospodářské krize⁹⁹. Uzavření továrny zde představuje především motiv sazí – „[...] *však ženy, hlavy v šátku, / byly vždy od sazí // [...] však lístky na poupátku / jsou dnes již bez sazí.*“¹⁰⁰. Vše je navíc doprovázeno bídou, která je v další básni *Rok 1934* představována prostřednictvím žen – matek a jejich dětí („[...] *Nadešel hořký čas / na březích sladkých řek, / dva roky jsou už prázdné fabriky / a řeči hladu učí se tu děti / na klíně matek.*“¹⁰¹). Intenzivně vyznívá poslední verš – „*Šťastnější stáří ať nám připraví / než my jim dětství!*“¹⁰². Podobně se společenské problémy objevují v básni *Jaro 1936*, kde se vyskytují v kontrastu s uměleckým dílem („*Kde jsou tvé štětce, Botticelli? / Z lastury něha Venušina, / však země do světla se vzpíná / z dělnických rukou, jež se chvěly, / když duněl stroj a kovadlina.*“¹⁰³).

Ve sbírce se také objevuje motiv poutníka, který je zde propojen s motivem „marného slova“, čímž se Seifert přiblížil k veršům Františka Halase („[...] *modlitba poutníkova nedostihne bran, / děsí ho marnost slova, / která zmírá letíc, / jako když prstem klepneš / v prasklý džbán.*“¹⁰⁴). Lyrický subjekt se sice dostává do

⁹⁴ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 41.

⁹⁵ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 41.

⁹⁶ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 56.

⁹⁷ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 56.

⁹⁸ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 56.

⁹⁹ PEŠAT, Z. *Jaroslav Seifert*. Praha: Československý spisovatel, 1991, 238 s. Portréty spisovatelů. S. 97.

¹⁰⁰ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 59.

¹⁰¹ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 60.

¹⁰² SEIFERT, J., pozn. 88, s. 60.

¹⁰³ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 61.

¹⁰⁴ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 55.

„bezvýsledné“ situace, přesto nerezignuje a ve své činnosti nadále pokračuje¹⁰⁵. „Vlastně právě výchozí vědomí marnosti z něho činí subjekt přímo heroický, jehož pravé poslání je zhlédnout nezhlédnutelné, dobrat se nedobratelného.“¹⁰⁶ Tyto zmíněné znaky Seifertovy poetiky jsou zřetelné v básních *Slepec*, *Dobrodruh* a *Ruce Venušiny*. Ve *Slepci* se lyrický subjekt v podobě slepce stylizuje do role sochaře („*Jak sochař novým tvarem poblouzněn, / když z hlíny tvoří svými prsty ovál, / já dotýkám se vlažné pleti žen, / jako bych sám ty ženy modeloval.*“¹⁰⁷). Ačkoliv je slepý, dokáže vnímat krásu prsty, a ve své hlavě tak vytvářet obrazy krásy („*Pojednou světél krása horoucí / zjevuje se mi ve tmě na sítnici, [...]*“¹⁰⁸). Zároveň je ale „ušetřen“ pohledu na stárnoucího člověka („*[...] Já jsem vás, slzy, ještě neviděl, / když stékaly jste jamkou lidské vrásky*“¹⁰⁹). S motivem poutníka souvisí okouzlení dálkami, které je patrné v *Dobrodruhu* („*Ve spleti modrých žil, / pod blanou pružné pleti / vidíval mapu řek; / ach, co se natoužil / po modrých proudech spěti / a neplout nazpátek!*“¹¹⁰). V básni *Ruce Venušiny* se lyrický subjekt znovu přetváří do podoby dobrodruha, který shledává své hlavní poslání v položení hlavy do rukou „bezruké“ Venuše („*Však vidět krásy zrod, / oplakat její zmar / a u tekoucích vod / vyčkat květ nových jar, / jež znovu ohluší / to věčné váhání, / Miloské Venuši / dát hlavu do dlaní. // Ach běda, to je / pravé jeho poslání.*“¹¹¹). Důležitější než dosažení cíle je ale samotný boj a usilování o nemožné. Podle Zdeňka Pešata právě díky tomu Seifertovy verše vycházejí z máchovské problematiky, ale zároveň se tím také od máchovské romantiky odlišují – „*neboť nepodléhají mučivým pochybám a daný rozpor představují bez tragických akcentů [...]*“¹¹².

Ruce Venušiny spadají do Seifertovy poetiky 30. let (*Poštovní holub* (1929) a *Jablko z klína* (1933)), přesto zde Pešat nalézá patrné rozdíly, kterými se toto dílo odlišuje od výše zmiňovaných sbírek. Z většiny veršů se vytrácí osobní ráz a spolu s ním ustupují hovorové prvky jazyka a subjektivní vnímání světa. Téma plynoucího času se lehce odsouvá do pozadí.¹¹³ Sbíрка se u kritiků setkala s kladným přijetím. Například Arne Novák ocenil Seifertovo umělecké směřování založené na procesu

¹⁰⁵ *Slovník básnických knih: Díla české poezie od obrození do r. 1945*, pozn. 65, s. 254.

¹⁰⁶ *Slovník básnických knih: Díla české poezie od obrození do r. 1945*, pozn. 65, s. 254, 255.

¹⁰⁷ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 57.

¹⁰⁸ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 57.

¹⁰⁹ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 57.

¹¹⁰ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 45.

¹¹¹ SEIFERT, J., pozn. 88, s. 47.

¹¹² PEŠAT, Z., pozn. 99, s. 95.

¹¹³ PEŠAT, Z., pozn. 99, s. 94.

„postupného odhmotňování původního senzualismu“. Zvláště smyslovost označil za zdroj stesku, s čímž souvisí také žal z krátkosti okouzlení.¹¹⁴

Satirická sbírka *Zpíváno do rotačky*, která vyšla v roce 1936, je složena z příležitostných veršů publikovaných v *Pondělních slokách* (Ranní noviny). Původní vydání obsahovalo 22 básní. Nejedná se ale pouze o výbor ze Seifertovy novinové tvorby, do sbírky byla vložena také starší báseň *Slezská píseň* (Rudé právo, 1926). Seifert sem přidal i novou báseň *Vlastní portrét* určenou výhradně pro tento soubor veršů.

Sbírka *Zpíváno do rotačky* se nesoustředí pouze na máchovské motivy. Tématem jejích veršů je literatura a kultura pohybující se v určitých politických a sociálních souvislostech. Zároveň se témata sbírky opírají o vývoj událostí nejen u nás, ale i v zahraničí – zvláště o rostoucí obavy z válečného konfliktu. Kromě zmiňované máchovské tematiky se dílo zaměřuje na jiné literární motivy – motiv nerudovský (*Vzpomínka na Nerudu*), bezručovský (*Slezská píseň*) a macharovský (*J. S. M.*).¹¹⁵

V první básni *Karel Hynek Mácha* Seifert sleduje oslavy kolem Máchova jubilea. Zřetelně si uvědomuje význam jeho díla, které ve své době přesahovalo dosavadní zvyklosti („*Já šel jsem s tebou, šeptal báseň tvou, / zatímco ty ses řítíš nad prostorem / jak pochodeň, jež kšticí ohnivou / se vymkla světu z jeho všedních forem.*“¹¹⁶). Přestože je básník mrtev, prvky jeho děl opět ožívají a připomínají jeho verše („*Ať souzena ti byla obloha, / rarachů doupe, stupně cherubínů, [...] přeludy, které nahánějí strach, / stesk hrdličky a vášeň Jarmilina / se vracejí zas v nových obměnách.*“¹¹⁷). Ironický tón obsahující také Seifertův pohled na současný svět („*[...] já, který dosud ze střeoviců špínu / planety této setřást nemoha, / jen znám a zároveň i hynu, [...]*“¹¹⁸) prostupuje celým dílem. Tento tón je nejvíce patrný v závěru básně, kde jsou zesměšněny Máchovy oslavy. („*Byl první máj a na buben už bije / tvůj vděčný národ, slyš ten slavný chór, // a věnec vavřínový kol tvé šije / ti zavěsil dnes i pan primátor.*“¹¹⁹). Verše reflektují obraz společnosti, která zapomenula na skutečný

¹¹⁴ *Slovník básnických knih: Díla české poezie od obrození do r. 1945*, pozn. 65, s. 255, 256.

¹¹⁵ PEŠAT, Z., pozn. 99, s. 124.

¹¹⁶ SEIFERT, J. *Zpíváno do rotačky: Básně do sbírek nezařazené (1933-1938); Překlady*. Praha: Akropolis, 2013, 539 s. Dílo Jaroslava Seiferta, sv. 4. ISBN 80-7304-006-9. S. 11.

¹¹⁷ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 11.

¹¹⁸ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 11.

¹¹⁹ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 12.

význam básníkovy díla („*A kapka zní a kapka hyne pádem, / však básník zmizel; odešel snad zadem.*“¹²⁰).

Seifertova osobitá poetika založená na hře se slovy se projevuje také v básni *Máchova tvář*. Seifert se zde snaží vyobrazit Máchovu tvář, která není dosud známa („*Měl Mácha vousy, / či jen knírek letný?*“¹²¹), a zamýšlí se i nad jeho vlastnostmi („*[...] byl to pán lesů, / či jen snílek plachý.*“¹²²). Zvolené přirovnání – lesů pán – zde odkazuje na postavu z *Máje* a zároveň staví Máchu do znatelného kontrastu. Tento kontrast je patrný v celé básni a Seifert tak vytváří dvojí pohled na jeho osobnost – byl Mácha romantický básník („*Měl eleganci / kadeřnických synků, / když zval k tanci / něžnou krasotinku?*“¹²³), nebo záhadný, až „děsivý“ umělec („*Byl hrůzné tváře, / která z přítmi leze / jak ze žaláře / lupič na Bezděze?*“¹²⁴). S básníkovou podobou souvisí také ztvárnění jeho tváře ostatními umělci. V básni je ale zřetelný rozpor mezi literárním dílem, který básníka učinil nesmrtelným, a jeho portrétem („*Verš krásný dosud, / věčnost dána jemu, / tvář dal však osud / v pospas Zrzavému.*“¹²⁵). V závěru básně Seifert opět kritizuje Máchovy oslavy – „*[...] – kdybych snad byl v hlíně – / mám aspoň v suchu / pomník na Petříně.*“¹²⁶. Obdobně je Máchův pomník na Petříně napadán i v další básni *Máchův monolog* („*Tak slávě blížek / hledím do bezu, / na Nebozízek / aspoň nelezu.*“¹²⁷).

Nejrozsáhlejší básní sbírky věnované zejména máchovské tematice je *Bilance Máchových oslav*. Seifert znovu upozorňuje na fakt, že byl Mácha nejdříve svou dobou odsuzován („*Když před sto lety básník pad / národu svému k noze, / kdekdo chtěl rychle pošlapat / mu hvězdy na obloze*“¹²⁸) a dnes, po sto letech, je oslavován („*Jak zašimráni pokožky / dnes verš však mnohým hoví, / zapřáh se národ do drožky, / laur vezl básníkovi.*“¹²⁹). Kritizování a zesměšňování těchto oslav je doprovázeno typickými prvky máchovské krajiny („*Hned prapory si vyndali / a řečník na tribuně / popatřil teskně do dáli / k vycházející luně.*“¹³⁰). Seifert shrnuje jubilejní rok s výše zmiňovaným ironickým tónem – přichází nové objevy („*[...] pak přišly nové objevy, / zešedivěl*

¹²⁰ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 12.

¹²¹ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 13.

¹²² SEIFERT, J., pozn. 116, s. 13.

¹²³ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 14.

¹²⁴ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 13.

¹²⁵ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 14.

¹²⁶ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 14.

¹²⁷ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 19.

¹²⁸ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 21.

¹²⁹ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 21.

¹³⁰ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 21.

z nich Janský.¹³¹), pátrá se po Máchově podobě („[...] hledá se Máchův profil, / nově ho zcela vybaví / kdekerý bibliofil.“¹³²), vznikají nová vydání jeho děl („Nových vydání záplava / se spěšně tiskne v lise, / to se to pěkně vydává, / když pěvci neplatí se“¹³³). Ve verších se objevuje postava Sigmunda Freuda odkazující na surrealisty, kteří Máchovu osobnost a poezii interpretovali v duchu Freudových výzkumů – „[...] u jezera je dívka zas, / však tentokrát čte Freuda.“¹³⁴. S tímto souvisí také poslední dvojverší básně, které pravděpodobně odkazuje na Nezvalovu sbírku *Žena v množném čísle* (1936) – „[...] však Lori a s ní Jarmily / máme dnes v čísle množném.“¹³⁵. Sarkastické verše narážejí na surrealisty nejen kvůli jejich již zmiňovanému freudismu, ale také pro jejich údajnou revolučnost („Někdo si koupí párek, chtě se najíst, / a prozaicky sní jej v jeden ráz. / Nikoliv ovšem snivý surrealist, / jenž pátrá, zda v něm není Fantomas.“¹³⁶). Současně se ale ve verších projevuje i Seifertova sebeironie (*Nepodlehl jsem nikdy kouzlu hetér / a nelkal jsem pro nedostupný klín, / [...] Míval jsem vždy jen dobrá předsevzetí, / proto mě vánek idyl ovívá, [...]*¹³⁷).

Filip Tomáš uvádí, že čtenáři přijali sbírku kladně. Dokládají to především dobové inzeráty a pozdější vydání. Tomáš ale přiznává, že u těchto vydání není možné jednoznačně rozlišit, zda se jedná o nový výtisk či o dotisk.¹³⁸ Podstatnou součástí knihy jsou také ilustrace, o které se postaral František Bidlo.

Čtvrtý svazek *Díla Jaroslava Seiferta*, s kterým pracujeme, obsahuje také oddíl Básně do sbírek nezařazené z let 1933–1938. Zde se objevuje báseň *Pláč Karla Hynka Máchy* (1938) související s převezením Máchových ostatků z Litoměřic do Prahy. Zpočátku nebylo jasné, kam přesně bude umístěn básníkův hrob, a v této době Seifert uveřejňuje svou báseň v Ranních novinách. Verše provokují svou satiričností a je z nich patrné, že Seifert kritizuje tehdejší dění („Do vašich vkročiv opět dob, / do vaší společnosti, / já hledám marně nový hrob / pro svoje vetché kosti. // [...] A těžko, těžko poslouchat / ty trapné, hloupé hádky. / Mrtvému chce se tiše spát, / do země dejte mne zpátky.“¹³⁹). V závěru básně se objevují obměněné verše ze třetího zpěvu *Máje* („[...] chci v zem svou, chci v svou kolébku, / v tu zemi milovanou, / ach, v zemi krásnou,

¹³¹ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 22.

¹³² SEIFERT, J., pozn. 116, s. 22.

¹³³ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 22.

¹³⁴ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 23.

¹³⁵ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 23.

¹³⁶ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 49.

¹³⁷ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 70.

¹³⁸ Tomáš in SEIFERT, J., pozn. 116, s. 530.

¹³⁹ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 493.

v matku, v hrob, / v vlast, dědictvím mi danou.¹⁴⁰). V posledním verši básně („Dejte mě konečně pod poklop / a pak – na neshledanou.“¹⁴¹) bývá v některých publikacích zaměněno *na neshledanou* za *na shledanou*¹⁴². Tato tisková chyba se objevuje i v námi užívané odborné literatuře od Dušana Prokopa v *Knize o Máchově Máji*¹⁴³.

V obou sbírkách Seifert vytváří vlastní osobitou obraznost, která obsahuje typické prvky máchovské krajiny (hrdličky, luna). Zároveň různými způsoby parafrázuje verše z *Máje*. V případě sbírky *Zpíváno do rotačky* jsou ale tyto motivy doprovázeny výraznou satiričností. Především zde Seifert reaguje na dění kolem Máchovy osobnosti a negativně se staví k probíhajícím oslavám. To je způsobeno faktem, že verše byly původně publikovány v novinách, a věnovaly se proto aktuálnímu dění. Verše v básni *Pláč Karla Hynka Máchy* se dokonce vyjadřují z pohledu samotného Máchy, a kritika je tak zřetelnější. Kritika Máchových oslav není ve sbírce *Ruce Venušiny* patrná, Seifert se snaží více přiblížit básnickým motivům. To se projevilo zvláště „usilováním o nemožné“ a motivem času. Téma času Seiferta přiblížilo s výše interpretovaným dílem Josefa Hory. Spojuje je problém pomíjivosti, kterou ale umělecké dílo může změnit v básnickou nesmrtelnost. Oproti Horovi je Seifertovo plynutí času spojeno s obdobím dětství, které je propojeno s motivem stáří a posléze smrti. Ačkoliv byly obě Seifertovy sbírky vydány ve třicátých letech, a byly tedy vytvořeny ve stejné tvůrčí etapě, vytváří znatelný kontrast. V *Rukách Venušiny* nenalezneme humor, hovorové výrazy ani prožívání světa z pohledu individua, čímž se shodujeme se zmiňovanou interpretací Zdeňka Pešata.

2.3.3 František Halas a Karel Hynek Mácha

Halasova časopisecká a rukopisná tvorba byla zpočátku ovlivněna poetismem a proletářskou literaturou. V jeho první básnické sbírce *Sépie* (1927) se objevuje jak nový pohled na svět, tak proměna jazykových prostředků. Halasova poetika se dále vyvíjí v následující sbírce *Kohout plaší smrt* (1930), ve které je patrný především pocit těžkosti života a deziluze, které jsou způsobeny předčasnou smrtí matky a válečnými otřesy působícími na společnost. Tragický životní pocit se poté odráží v jeho básnickém výrazu – „[...] básnickova obraznost opouští asociativní princip, [...], směřuje

¹⁴⁰ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 493,495.

¹⁴¹ SEIFERT, J., pozn. 116, s. 495.

¹⁴² Janský in SEIFERT, J., pozn. 116, s. 495.

¹⁴³ PROKOP, D. a Karel Hynek MÁCHA. *Knihy o Máchově Máji*. Praha: Academia, 2010, 341 s., [16] s. obr. příl. Literární řada. ISBN 978-80-200-1880-9.

*k odhalování vnitřních stavů a pocitů, přičemž se v ní spojuje silná smyslovost s abstrakcí*¹⁴⁴. Zároveň Halas používá princip protikladnosti, kdy každý jev s sebou přináší i své popření. Jeho básnické dílo patří k dílům nejsložitějším, což se zde projevuje složitě postavenými větnými celky obsahujícími mnoho neologismů, ale i archaismů. Využívá rytmicky nepravidelný verš založený na zvukové výraznosti, která se projevuje nelibozvučností.¹⁴⁵ Sbírkou *Tvář* (1931) a *Hořec* (1933) se lehce vymykají od dosavadní tvorby. Halas se zde uchýlil ke kratším melodickým básním a verše se navíc tematicky posouvají k milostným motivům. Posléze se odvrátil od vnitřního světa jedince a přešel k objektivnímu vidění, které se projevilo v pětidílné skladbě *Staré ženy* (1935) – jejím doplňkem je menší skladba *Dělnice* (časopisecky v roce 1938).

Nástup fašismu a především španělská občanská válka způsobily, že se v Halasově poezii začaly silněji odrážet politické a společenské události. Vzniká sbírka *Dokořán* (1936) a *Torzo naděje* (1938) reagující na mnichovskou dohodu. V této době Halas nalézal klíčové motivy – domov, dětství, tradice národní kultury – které využíval k posílení národního sebevědomí. Podmětem se mu také stávají významná výročí – Halas se inspiroval 120. výročím narození Boženy Němcové a v roce 1940 publikuje sbírku *Naše paní Božena Němcová*. „[...] Halas povýšil osud spisovatelky do roviny básnického mýtu, v němž oslava nebrání tragičnu a naopak. Božena Němcová vyrůstá v symbol mateřštiny [...] a zároveň symbol, jenž životními strastmi jako by znázorňoval současně utrpení národa“¹⁴⁶. Sbírkou *Ladění* (1942) byla jedním z mála projevů čelních českých básníků, které mohly být v době okupace publikovány.

Halasova poválečná tvorba využívala dosavadní motivů, především kraje dětství a domova patrných v básnické próze *Já se tam vrátím* (1947). Halas psal také verše vydávané až do konce války v ilegálních publikacích (*Hlas domova*, *Rudé právo*, *V boj*). Po válce byly zařazeny do první části sbírky *V řadě* (1948). V poslední části této sbírky se začínají objevovat Halasovy nové jazykové prostředky (patrné i v nedokončené skladbě *Potopa*). Halas zde pracuje jak s hovorovými výrazy, tak s prvky z obecné češtiny spolu s naturalistickými a expresivními výrazy. Formování své nové poetiky dovršil v posmrtně vydané a nedokončené sbírce *A co?* (1957).

Ohlas K. H. Máchy se u Halase nejvíce odráží v básnické sbírce *Dokořán*. Tato sbírka vychází v roce 1936, tedy v roce Máchova výročí. V Halasově díle se ale také

¹⁴⁴ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, pozn. 85, s. 38.

¹⁴⁵ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, pozn. 85, s. 38.

¹⁴⁶ PEŠAT, Z. František Halas. In: *Dějiny české literatury IV: Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Red. Jan Mukařovský. Praha: Victoria Publishing 1995. ISBN 80-85865-48-3. S. 544.

reflektuje občanská válka ve Španělsku. Sám Halas byl na podzim roku 1936 svědkem bojů ve Španělsku. Toto bezprostřední setkání ho silně poznamenalo a promítlo se i do jeho pozdější tvorby.

Sbírka *Dokořán* je v pozdějších vydáních věnována Karlu Tomanovi. Halas zde především pracuje s jazykem, což se projevuje užitím metafor („*Když o podzim se řízl sad / až skoro do zlata / [...]*“¹⁴⁷), tvorbou nových slov („*[...] v nic nicotou vešlé v prostor Unikděno*“¹⁴⁸), patrnou kakofonií („*Nikde vrývající skřípot do souvětí / [...]*“¹⁴⁹) a množstvím expresivních slov řazených za sebou („*[...] všude Nikde krutá strastná mračná divá / domovina [...]*“¹⁵⁰). Ve verších převládají přímá oslovení („*Vyprahlý žízní hněvu / za vámi chudí jdu / [...]*“¹⁵¹). Oslovují se zde chudí, smrt, melancholie, Nikde, podzim, květina, Mácha a další. Ludvík Kundera dodává, že spolu s přacími větami má bezmála polovina všech veršů apelativní charakter.¹⁵² Halas v této sbírce neužívá žádná interpunkční znaménka, čímž přispívá ke složitosti textu.

Podle Jana Grossmana je kniha rozdělena na dva zřetelné póly – pól máchovský a plebejsky-revoluční. Oba dva póly se vzájemně nevylučují, naopak se doplňují.¹⁵³ Červenka dělí sbírku také na dvě části, které se od sebe tematicky neliší – v první části dominuje reflexivní a společenská lyrika, v druhé části přírodní.¹⁵⁴ Mezi těmito částmi ale není výrazná hranice, naopak se motivy vzájemně prolínají. Propojení obou pólů je nejvíce zřetelné v básni *K. H. M.* („*Sto stínů prošlo Jarmilíným stínem / a nové lásky hrají na tvé kosti / [...] pohrobci tví tvou dávnou touhou vzplanou / ať zazvoní až k nim poslední země blín / pod zemi krásnou pod zem milovanou*“¹⁵⁵). Grossman podotýká, že tato báseň je „*nejosobitější transformací máchovských motivů, kterým Halas odnímá konvencí nakaširovanou romantiku, aby našel zápalné revoluční jádro jejich nihilismu*“¹⁵⁶.

Sbírka je uvedena básní *Poesie*, ve které se neobjevuje motiv máchovský, ale naopak se zde odráží osobnost Boženy Němcové. Prostřednictvím Viktorky, která je ve verších oslovována, Halas vybízí k revolučnímu postoji („*Viktorko pomátlá jdou*

¹⁴⁷ HALAS, F. *Básně*. Praha: ČS, 1957, 494 s. Odkaz, sv. 15. S. 240.

¹⁴⁸ HALAS, F., pozn. 147, s. 247.

¹⁴⁹ HALAS, F., pozn. 147, s. 249.

¹⁵⁰ HALAS, F., pozn. 147, s. 246.

¹⁵¹ HALAS, F., pozn. 147, s. 230.

¹⁵² Kundera in HALAS, František. *Časy*. Praha: Československý spisovatel, 1981, 398 s. Dílo Františka Halase, Svazek druhý. S. 11.

¹⁵³ Grossman in HALAS, F., pozn. 147, s. 39.

¹⁵⁴ *Slovník básnických knih: Díla české poezie od obrození do r. 1945*, pozn. 65, s. 43.

¹⁵⁵ HALAS, F., pozn. 147, s. 250.

¹⁵⁶ Grossman in HALAS, F., pozn. 147, s. 40.

*smutné noci pít / troufale předzpívejme dny sládnoucí svítáním / než zazpívá je země jen o něco dřív / byť hlasem chvějivým a nakřáplým*¹⁵⁷). V tomto bojovém přístupu převažuje forma „my“, která vytváří dojem společné účasti na těžkých časech prostupujících celou básní („*Do smolné knihy hříchů čas náš si píše dění [...]*“¹⁵⁸). Vedle toho se ale ve sbírce objevuje také forma „ty“, která výrazně působí na samotného jedince („*Na duši vzpomínej / vytas ji z těla ven / zbrojíři noci dej / rez setře plamenem*“¹⁵⁹). Dochází k nepatrnému střetávání dvou forem – první forma zařazuje individuum do problémů celé společnosti, druhá naopak tvoří subjektivnější přístup k jedinci. Zde můžeme pozorovat princip protikladnosti příznačný pro Halasovu poetiku.

Revoluční postoj patrný v celé sbírce mimo jiné souvisí s aktuálními problémy tehdejší doby – ať už sociálními nebo také politickými. Sociální problémy se například odráží v *Milencích*, ve kterých je erotický zážitek nabouráván bídou bránící narození dítěte („*Poryvem sladkým rytmem muže / jsi kolébána / [...] poryvem bídy rytmem hladu / mlčí němí / Teď mrtvé dítě pod srdce ti kladu / bez zabíjení*“¹⁶⁰). Téma chudoby se objevuje i v dalších verších – chudí jsou v básních oslovováni a Halas tento motiv dále připomíná zvolenými metaforami („*Hlad města nadýmá / až k prasknutí / Ty spěchej s chudýma / čas uzrát donutí // [...]*“¹⁶¹).

Ve verších se reflektuje sepětí intenzivního prožívání nicoty a smrti s revolučním bojem, které odkazují k Máchovu dílu.¹⁶² Nejvýrazněji je máchovský pól patrný v rozsáhlejší básni *Nikde*, ve které vrcholí motiv nicoty. Tento motiv dominuje nad všemi ostatními, proto i sám Halas přiznává, že v básni „*sestoupil až ke dnu věčné posedlosti nicotou a tak se s ní konečně jakžtakž vyrovnal*“¹⁶³. Téma nicoty se stává všudypřítomným („*Nikde poesie Nikde hněvu mého / [...] Nikde hrdlíci se s Někde v tragedii*“¹⁶⁴) a básník jej dokonce vyzývá jako něco vznešeného, což je způsobeno také jeho oslovováním v průběhu celé básně („*Nikde nebyti ó Nikde ty má zemi / [...]*“¹⁶⁵). Miroslav Červenka dodává, že uctívání tohoto motivu narušují metafory

¹⁵⁷ HALAS, F., pozn. 147, s. 225.

¹⁵⁸ HALAS, F., pozn. 147, s. 225.

¹⁵⁹ HALAS, F., pozn. 147, s. 234.

¹⁶⁰ HALAS, F., pozn. 147, s. 228.

¹⁶¹ HALAS, F., pozn. 147, s. 238.

¹⁶² *Slovník básnických knih: Díla české poezie od obrození do r. 1945*, pozn. 65, s. 44.

¹⁶³ HALAS, F., pozn. 147, s. 27.

¹⁶⁴ HALAS, F., pozn. 147, s. 246.

¹⁶⁵ HALAS, F., pozn. 147, s. 246.

a neologismy.¹⁶⁶ V básni se setkávají Halasovy příznačné jazykové prostředky, které jsou výše zmiňovány. Jedná se o neobvyklé metafory, nově utvořená slova, ale také expresivní slova a kakofonii. Tyto prostředky společně vytváří negativní obrazy, které kulminují již v samotném názvu básně. Halas pracuje i se samotným slovem *Nikde* a častějším výskytem ve verších stupňuje jeho význam („*Nikde Nikde věrné měsidlo mých spění / [...] Nikde Nikde Nikde láska*“¹⁶⁷). Především se zde ale objevuje klíčový rys Halasovy poetiky – princip dialektiky. Tento princip se výrazně projevuje v kontrastu s motivem nicoty („*[...] všude Nikde krutá strastná mračná divá / domovina Nikde v tichu závírném*“¹⁶⁸). Princip dialektiky prostupuje celou sbírkou a je jasně zřetelný i na dalších motivech například v básni *Verše* („*Pták v nebi na kamení had / jednoho jinak uhnětená / tak nemilovat a tak mít rád / [...]*“¹⁶⁹). V posledním verši básně *Nikde* se zcela nečekaně objevuje téma ženy, které také patří k jednomu z hlavních Halasových motivů („*Nikde velká nahá otevřená ženo*“¹⁷⁰).

Tématu ženy se Halas věnoval v další básni *Žena*, ve které se podobně jako v posledním verši básně *Nikde* objevují erotické prvky („*Žena úl snůšky vybraný / leží tu nahá svíce bez plamene / a sní se jí sní o temném medu / noci která minula*“¹⁷¹). Báseň složená ze sedmi čtyřverší vytváří v každé strofě jiný obraz. Tyto obrazy jsou charakteristické množstvím metafor („*Žena okřídlená laskavcem / krajka vlny spějící v písek muže / nad divem tam té hry skončené / dech klokotný tají*“¹⁷²). Opět je zde patrné oslovování ženy, v tomto případě bez použití vokativů. Například v jiné básni *Had* Halas vokativ užívá, čímž dosahuje subjektivnějšího záměru („*Hade krumplující hlínu / blesku trav / bratře tetelivých stínů / znáš táti bez obav*“¹⁷³). Na konci této básně zcela odděleně od ostatních veršů vyčnívá pouhé oslovení – „*hade*“¹⁷⁴.

Dalším příznačným tématem Halasovy poetiky je motiv marného slova. V báni *Videň 1934* se odráží povstání vídeňského proletariátu – zde se marná slova mění v čin, vzporu¹⁷⁵ („*Zas místo marných slov / třaskala karabina / [...]*“¹⁷⁶). S bojovým postojem souvisí také básně, které podnítila občanská válka ve Španělsku. Tyto básně (*Don*

¹⁶⁶ *Slovník básnických knih: Díla české poezie od obrození do r. 1945*, pozn. 65, s. 44.

¹⁶⁷ HALAS, F., pozn. 147, s. 247.

¹⁶⁸ HALAS, F., pozn. 147, s. 246.

¹⁶⁹ HALAS, F., pozn. 147, s. 244.

¹⁷⁰ HALAS, F., pozn. 147, s. 249.

¹⁷¹ HALAS, F., pozn. 147, s. 253.

¹⁷² HALAS, F., pozn. 147, s. 253.

¹⁷³ HALAS, F., pozn. 147, s. 245.

¹⁷⁴ HALAS, F., pozn. 147, s. 245.

¹⁷⁵ *Slovník básnických knih: Díla české poezie od obrození do r. 1945*, pozn. 65, s. 45.

¹⁷⁶ HALAS, F., pozn. 147, s. 237.

Quijot bojující, Miřte, První máj ve Španělsku) byly do sbírky přidány až po válce. V básni *Don Quijot bojující* Halas zřetelně propojuje quijotský motiv s bojem. Halas znovu s pomocí formy „my“ (s apelem na účasti všech) vybízí k boji a fantazie má být přenechána jiným („*Necht' s mlýny se zas jiní rvou / my na frontu teď jdem // [...] Můj pán se probral z blouznění / jde střilet povstalce // [...]*¹⁷⁷). Naproti tomu se v básni *První máj ve Španělsku* je jen naznačen máchovský motiv („*Je první máj ten první náš*“¹⁷⁸), spíše se zde objevují nové válečné motivy Halasovy poezie (granáty, miny, bomby, karabiny, barikády). Tyto motivy pronikání do všech třech básní a jsou uplatňovány v metaforách, které vyjadřují hrůzy války („*Měděné prsteny granátů / zas nubují děti se smrtí*“¹⁷⁹).

Básně věnované přírodní tematice se vyskytují spíše ve druhé části sbírky. Některé verše evokují dětství například v básni věnované Františku Hrubínovi *Děšť dětí* („*Děšť není pro nás děšť je pro děti / když po hrách usínají / a v snách umějí viděti / kam jeho nožky utíkají // [...]*“¹⁸⁰). Zároveň se ale ve verších objevuje motiv smrti patrný hned v několika básních. Například v básni *Dušičky*, kde se znovu objevuje téma deště tentokrát propojené se smrtí („*[...] v deštivých dnech záduší / spolu s mrtvým napovědou*“¹⁸¹). Zde můžeme také pozorovat Halasův princip protikladnosti, který se projevuje i ve vztahu k dešti. Ten je na jedné straně spojen s motivem smrti, na straně druhé s tématem dětství, a dokonce zrozením nového života („*Do krajin prašivých / necht' těžké věnce deště / spadnou a ožíví / co vzkličiti chce ještě*“¹⁸²). Halas tímto způsobem vytváří dva různé obrazy deště, které ale člověk vnímá obdobně – dešť může představovat něco chmurného a také může vyvolávat negativní pocity, zároveň ale dává život. Motiv chudoby, který se objevuje v celé sbírce, se odráží také v přírodní poezii. V básni *Podzim* se tato témata spojují se vzpomínkami („*Jak peníz tiše položený slepci / jsi tu můj podzime / [...] mi v dýmu natí dětství vracíš zpět / a zase žádostiv se vracím v stará místa / svou lásku povědět // [...]*“¹⁸³).

Sbírka *Dokořán* je považována za sbírku signalizující postupnou proměnu Halasovy poetiky. Rozpory uvnitř sbírky jsou doprovázené zesílenými úvahovými pasážemi. Sbírka má výjimečné postavení v české poezii třicátých let. Tento soubor

¹⁷⁷ HALAS, F., pozn. 147, s. 240.

¹⁷⁸ HALAS, F., pozn. 147, s. 241.

¹⁷⁹ HALAS, F., pozn. 147, s. 239.

¹⁸⁰ HALAS, F., pozn. 147, s. 260.

¹⁸¹ HALAS, F., pozn. 147, s. 261.

¹⁸² HALAS, F., pozn. 147, s. 257.

¹⁸³ HALAS, F., pozn. 147, s. 265.

básní se přidal k etapě, ve které se upevňovaly různé programy, které se snažily vytvářet poezii společenského významu.¹⁸⁴

Interpretace sbírky *Dokořán* zřetelně dokládá, že se od Horových *Máchovských variací* a Seifertových výše zmiňovaných sbírek výrazně liší. Halas se nesnaží zřetelně navázat na máchovské motivy. Ve sbírce využívá především jednoho básníkovy motivu – sepětí intenzivního prožívání nicoty a smrti s revolučním bojem. Zvláště nicota je převládajícím motivem básně *Nikde*. Přímá evokace básníkových motivů ale není tolik výrazná jako u Hory či Seiferta. Naopak právě s Horou se Halas spojuje motivem domova, který je ve sbírce kladen vedle veršů s tématem smrti. Obdobně je tomu také u Seiferta, ke kterému se přibližuje motivem dětství a marného slova. Halas výrazně experimentuje s jazykem – užitím neobvyklých metafor a tvorbou nových slov. Jeho dílo je tak značně složité, čemuž přispívá i chybějící interpunkční znaménka. Zvláště ale do popředí vystupuje princip dialektiky, který je patrný v celé sbírce. Více než na máchovské motivy se Halas soustředí na společenskou poezii, s tím souvisí užití forem „my“ a „ty“ i apelativní charakter většiny veršů. Aktuální problémy doby jsou mimo jiné reprezentovány motivem chudoby. I v přírodní poezii, nejvíce zřetelné ve druhé části sbírky, se odráží sociální charakter veršů. Ve verších se také objevuje občanská válka ve Španělsku, která měla na Halasovu tvorbu značný vliv. Odrazila se na třech básních a pronikla i do pozdější tvorby.

2.3.4 Poezie příležitostná

Okamžitě po podpisu Mnichovské dohody (30. 9. 1938) a obsazení Sudet je do Litoměřic poslán příkaz k exhumaci Máchových ostatků a jejich převozu do Prahy. Přesunout se měl také původní pomník z roku 1846. Dodnes není zcela jasné, kdo byl hlavním iniciátorem této akce. Pravděpodobně stojí za celým počinem Karel Engliš, tehdejší guvernér Československé národní banky. Podle svědectví Václava Chytila si Engliš podstatně uvědomoval význam Máchova hrobu. Chytil zaznamenal jejich rozhovor, při kterém Engliš údajně pronesl tuto větu a poté započal vést kroky k převozu Máchových ostatků: „[...] *Máme přece v Litoměřicích na hřbitově Máchu, co za nás za všechny na věky vyzpíval naši lásku a naše mládí, toho přece Němcům nesmíme nechat!*“ [...]“¹⁸⁵. Přemístění Máchových ostatků doprovázely dohady o tom,

¹⁸⁴ *Slovník básnických knih: Díla české poezie od obrození do r. 1945*, pozn. 65, s. 46.

¹⁸⁵ VAŠÁK, P. *Česká pouť Karla Hynka Máchy*. Praha: Karolinum, 1999, 247 s. ISBN 80-7184-706-2. S. 189.

kam jej umístit – vedle Slavína byly zmiňovány Petřín nebo vyšehradské valy, dále Bělá pod Bezdězem, Roudnice nad Labem či Mělník. Kosterní nálezy z Máchova hrobu poté vyvolaly diskusi o básníkově podobě.

Máchův pohřeb se uskutečnil 7. května 1939, tedy již v období Protektorátu Čechy a Morava. Básníková rakev byla nejdříve vystavena v Pantheonu Národního muzea, posléze byla přemístěna na pražský Vyšehrad. Přesun ostatků byl doprovázen slavnostním průvodem a čeští spisovatelé společně odnášeli Máchovu rakev na Slavín – mezi nimi i J. Hora, F. Halas a J. Seifert. Pouto mezi těmito třemi spisovateli a Máchou je zřetelné, a odráží se proto nejen v jejich dílech. Společně už dříve v roce 1936 navštívili slavnostní odhalení Máchova pomníku v Litoměřicích a Seifert na tento okamžik vzpomíná ve své knize *Všecky krásy světa*: „V září roku 1936 byli jsme s Horou a s Halasem v Litoměřicích. Přijeli jsme na slavnost odhalení pomníku Máchova. [...] Bylo nám tam pěkně, i když ovzduší v tomto kraji bylo již prosáklé Hitlerovou zlobou. [...] Dívali jsme se do krásného, dalekého kraje a hovořili o Máchovi [...]“¹⁸⁶. Mácha byl chápán jako národní symbol, ke kterému se česká veřejnost upnula v těžkých chvílích, a jeho pohřeb se stal veřejným protestem proti okupaci Československa. Dokládají to především slavnostní projevy řečníků či titulky novinových článků.¹⁸⁷ V průběhu dějin byl ale vnímán různě. V námi sledovaném období lze říci, že byl mimo jiné především symbolem protestu proti totalitní moci. Zvrat přišel po druhé světové válce, v roce 1948, kdy začal být upozaďován, a dokonce ideologicky regulován.

Tyto události vedly k příležitostným veršům souvisejícím s přemístěním Máchových ostatků. K nejvýznamnějším patří báseň Vítězslava Nezvala *Óda na návrat Karla Hynka Máchy*, která se stala součástí sbírky *Pět minut za městem* (1940). Samotný název básně evokuje základní význam těchto veršů – oslava převozu Máchových ostatků z obsazovaných Litoměřic. Verše zpočátku obsahují negativní motivy vytvářející obraz sklíčené země. Například motiv vavřínu symbolizující vítězství je zde spíše viděn jako symbol prohry, který ještě více umocňuje prvky smrti („Plot s uschlým vavřínem jenž pochybně je zdobí / Je rudý krví nočních kahanců“¹⁸⁸). Prostřednictvím motivu půdy procházející různými fyzickými změnami vyvolávají

¹⁸⁶ SEIFERT, J. a R. HAVEL. *Všecky krásy světa: příběhy a vzpomínky*. 2. vyd. Praha: Čs. spis., 1985, 638 s. Vzpomínky a korespondence. S. 503.

¹⁸⁷ TUREČEK, D. a V. FAKTOROVÁ. *Karel Hynek Mácha 1810 – 2010: Dvě století české kultury s Máchou*. Praha: Památník národního písemnictví, 2010. ISBN 978-80-85085-95-2. S. 101–105.

¹⁸⁸ NEZVAL, V. *Básně III*. Editor Milan BLAHYNKA. Brno: Host, 2013, 550 s. Česká knižnice. ISBN 978-80-7294-703-4. S. 179.

verše pocit těžkosti, beznaděje („[...] *zem drolí se a puká*“¹⁸⁹). Všechny tyto negativní prvky vytváří potřebu národních symbolů, které se v této době stávají důležitými („*Ti věční poutníci se navracejí domů / Když vyvrhlo je zemětřesení / [...] Tu jejich hvězda věky zakalená / [...] jasně zazáří jak velká kometa*“¹⁹⁰). Motiv země proto probouzí k životu také Máchu („*Až jednou ráno za dusotu kopyt / Se začaly hroby propadat a topit / [...] Zem praskla hrobové se otvírali / Vstaň principi principi potopa se valí / [...]*“¹⁹¹).

Ve verších je popisován převoz Máchových ostatků a Mácha se stává významným symbolem, což se projevuje záměrným užitím slova poklad namísto básníkovy jména či použití zájmena („*Ten hrobník netuší že vykopává poklad / Zatím co duni koňská kopyta // [...]*“¹⁹²). Během pohřbu lyrický subjekt Máchu oslovuje a vede s ním dialog. Dokonce se posléze projevují také básníkovy pocity – neuvědomuje si svůj vlastní význam pro tuto dobu („*Tys nechápal proč všichni lidé pláčí / Tys nechápal tu měru jež nás tlačí / Ty věčný cizinec jsi vzýval starou vlast*“¹⁹³). Mácha je dále vnímá jako symbol boje proti totalitní moci, který dokáže prorazit i její překážky („*Vzduch májový jenž přes tu zídku vane / Je pozdrav krásné zemi milované / Té zemi nevinné té zemi bez hranic*“¹⁹⁴). Přesun jeho ostatků do Prahy, centra národní kultury, přispěl k silnému vlasteneckému citění. Bojovnost a naděje se proto také odráží ve verších („*Té zemi na níž nebe křivdu páchá / A s níž ted' splynul Karel Hynek Mácha / Bud' zdráva vlasti má a nermuť již svou líc*“¹⁹⁵). Nezval se snaží národ sjednotit nejen s pomocí Máchy, ale také dalších významných symbolů české země – Vltavy, Smetany, Libuše,... („*A zpívej zpívej si dál Libušina slova / A hrej nám Smetanovo kvarteto // Bud' zdráva Vltavo bud' zdráv ó Vyšehrade / Ty synu věštby jež se splnila / [...]*“¹⁹⁶). Z básně je patrné, že měla především posílit národ v těžkém období. Motiv naděje, vlasti a domova kulminují v závěrečné strofě („*A přece či jsi jiného než jejich / V svých radostech i ve svých beznadějích / Bud' zdráva vlasti má ty matko naděje*“¹⁹⁷).

Další příležitostnou báseň 7. května 1939 (*List na paměť uložení ostatků básníka „Máje“ Karla Hynka Máchy na Vyšehradský hřbitov dne 7. května 1939*) napsal Josef

¹⁸⁹ NEZVAL, V., pozn. 188, s. 179.

¹⁹⁰ NEZVAL, V., pozn. 188, s. 179.

¹⁹¹ NEZVAL, V., pozn. 188, s. 180.

¹⁹² NEZVAL, V., pozn. 188, s. 181.

¹⁹³ NEZVAL, V., pozn. 188, s. 182.

¹⁹⁴ NEZVAL, V., pozn. 188, s. 184.

¹⁹⁵ NEZVAL, V., pozn. 188, s. 184.

¹⁹⁶ NEZVAL, V., pozn. 188, s. 185.

¹⁹⁷ NEZVAL, V., pozn. 188, s. 186.

Hora a byla přímo vydána k Máchovu druhému pohřbu. Báseň se skládá z pěti čtyřverší a Hora zde opět využívá střídavého rýmu. Lyrický subjekt k Máchovi promlouvá, zároveň je zde ale užitím formy „my“ patrná účast celého národa („*Nesem ti na hrob modrý květ, / [...]*“¹⁹⁸). Především je ale v celé básni zřetelné, že je kladen důraz na Máchovo dílo *Máj*, které je zde spojováno s měsícem básníkovy pohřbu („*Básníku, je tvůj měsíc zas, / [...] tvůj máj, tvůj máj jde po hřbitovu, // [...]*“¹⁹⁹). Ve verších se odráží věčnost básníkovy díla („*Mámivou řečí zní tvůj hlas / jenž přes věky nám nezestará.*“²⁰⁰), která se v závěru básně propojuje s motivem země („*Tvou věčnou řečí zpívá si / v nás láska k zemi milované.*“²⁰¹). Tímto Hora vytváří obraz Máchy jako vlastence – jeho nesmrtelné dílo upevňuje národ a stává se dílem vlasteneckým. Zvláště motiv vlasti či země je výrazným prvkem básně a opět zde slouží jako odraz situace tehdejší doby, která tento motiv potřebovala upevnit. Ve verších je proto zřetelné téma rodné země, ke které se básník navrácí („*[...] budiž ti lehká rodná hlína. / Ach, milovati, rozumět, / když rodná zem přijímá syna, //*“²⁰²). Společně s motivem domova slouží k národnímu sjednocení a Mácha toto spojení upevňuje („*[...] jsme doma, i ty doma jsi, / tvou řečí máj v zástupech plane.*“²⁰³).

Pro srovnání s výše interpretovanými příležitostnými verši jmenujme báseň Rudolfa Medka *Návrat Karla Hynka Máchy* uveřejněnou již 25. října 1938 v Národních listech. Tyto verše byly publikovány krátce po převezení Máchových ostatků, a tudíž se v nich zatím neodráží básníkův slavnostní druhý pohřeb. V celé básni je převoz ostatků hlavním tématem a zřetelně se proměňuje v motiv návratu. Místem návratu se nestává pouze samotná Praha, ale celé Čechy („*Vždyť není to přec jen Praha, jež říká ti: / vrať se ke mně!*“²⁰⁴). Je patrné, že se ve verších opět odráží tehdejší situace – podpis Mnichovské dohody a obsazení Sudet. Medek tak klade důraz na návrat Máchových ostatků z obsazovaných Litoměřic a naznačuje, že tuto skutečnost není možné zastavit („*Jezero Máchovo šumí, van větru jde do Čech, / do Čech, / směr jeho neodvrátíš!*“²⁰⁵). Zároveň je zde naznačena Máchova doba, v níž byl básník nepochopen a zemřel

¹⁹⁸ TUREČEK, D. a V. FAKTOROVÁ., pozn. 187, s. 102.

¹⁹⁹ TUREČEK, D. a V. FAKTOROVÁ., pozn. 187, s. 102.

²⁰⁰ TUREČEK, D. a V. FAKTOROVÁ., pozn. 187, s. 102.

²⁰¹ TUREČEK, D. a V. FAKTOROVÁ., pozn. 187, s. 102.

²⁰² TUREČEK, D. a V. FAKTOROVÁ., pozn. 187, s. 102.

²⁰³ TUREČEK, D. a V. FAKTOROVÁ., pozn. 187, s. 102.

²⁰⁴ *Národní listy* [online]. 1938, roč. 78, č. 293 [cit. 2018-05-26]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:f1c60a3c-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:646e30ff-435f-11dd-b505-00145e5790ea>

²⁰⁵ *Národní listy*, pozn. 204.

předčasně („*Odkud se, básníku, vracíš? Z ciziny? / Z Litoměřic? / V požáru dýmu zhaslo tvé nebeské mládí...*“²⁰⁶). Medek v básni také zřetelně vystupuje proti surrealismu, kteří Máchu považovali za svého předchůdce („*Kolik všelikých rouhání v posledním roce / ti chasníci, / kteří své zemi a lidu svému přijíti na jméno / nedovedli, / říkali tobě, básníku: Dadaisto! Surrealisto!*“²⁰⁷). Především se ale verše věnují jinému tématu – obsazení Československa. Německá okupace se dotýká i samotného Máchy, který se najednou stává spoluúčastníkem a musí být převezen z obsazovaných Litoměřic. Motiv návratu tak v tomto kontextu vyznívá daleko silněji („*Vracíš se tedy, básníku, odkud že se to vracíš? / Z kraje, jenž není už mým, z kraje, jenž není / už tvým?*“²⁰⁸). Za viníka této situace je označena celá Evropa („*[...] jež volá / k Evropě nahnilé, hloupé, k ubohé Evropě: / Evropo, kam se kácíš?*“²⁰⁹).

Interpretací těchto tří básní můžeme sledovat postupný vývoj Máchova obrazu. V roce Máchova druhého pohřbu je básník vnímán jako symbol sloužící k národnímu sjednocení. Tento fakt se projevuje zvolenými hlavními tématy obou básní – motiv země či vlasti, domova, naděje. Zvláště bojovnost patrná v těchto verších měla posílit národní cítění a Mácha je touto dobou transformován ve vlastence, který se stává symbolem boje proti totalitní moci. V básni *Návrat Karla Hynka Máchy*, která však byla publikována ještě před Máchovým pohřbem, básník představuje jiný symbol. Je vnímán jako součást „ponížení“, kterou způsobily evropské mocnosti českému národu. Všechny tři básně ale spojuje motiv návratu. Ačkoliv se jednalo o exhumaci básnickových ostatků, zde je tomuto procesu přiřazen význam návratu. Na jedné straně se skutečně jednalo o návrat z obsazovaného území, na straně druhé lze tuto událost pojmenovat jako „vyhnání“. Ani jeden ze zmiňovaných básníků ale převoz Máchových ostatků tímto způsobem nevnímali. Potvrzuje se tedy skutečnost, že se Mácha v této době stává potřebným symbolem upevňujícím národ.

²⁰⁶ *Národní listy*, pozn. 204.

²⁰⁷ *Národní listy*, pozn. 204.

²⁰⁸ *Národní listy*, pozn. 204.

²⁰⁹ *Národní listy*, pozn. 204.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zpracovat ohlas díla Karla Hynka Máchy a jeho osobnosti ve třech oblastech – nakladatelské, literárněkritické a básnické. Analýza nakladatelské činnosti věnující se Máchovým dílům dokládá, že se v letech 1936–1945 začíná pozornost upínat ke klasikům 19. století. Ve sledovaném období vyjde *Máj* až třiaosmdesátkrát. Nejvíce jich je publikováno v roce Máchova výročí. V tomto roce vzniká celkem osmnáct nových vydání a také tři cizojazyčné publikace. V průběhu německé okupace a války se množství vydání výrazně sníží. Od roku 1941 je *Máj* cenzurován, a vznikají tak ilegální výtisky kamuflované odlišnými roky vydání. V bakalářské práci docházíme k závěru, že *Máj* mohl přispět k upevnění slovanských vztahů během války. V roce 1939 se totiž objevuje bulharský, slovinský a ukrajinský překlad tohoto díla. Množství těchto překladů je dokonce srovnatelné s počtem cizojazyčných výtisků v roce 1936. Význam *Máje* v tomto období dokládají také jeho ilustrace, kterých se ujímají přední čeští umělci.

Kapitola věnovaná literárněkritické oblasti měla především shrnout nejvýznamnější publikace zabývající se Máchou a jeho dílem. V této oblasti se do popředí dostává forma a struktura *Máje*, Máchův životopis a jeho deníky. Zároveň je stále více upozorňováno na fakt, že byl Mácha svou dobou nepochopen. Jeho dílo bylo „příliš nové“ a nepodléhalo dobovému myšlení. Datum prvního vydání *Máje* se v námi sledovaném období přetváří „na den, kdy vzniká česká poezie“ či dochází ke „zrození básníka“. Mácha se tak stává důležitým symbolem většiny tehdejších spisovatelů. S tím souvisí také přeměna jeho obrazu – zavrhaný básník se mění v národní symbol. Mácha poutá v této době značnou pozornost. Vznikající oslavy kolem básníkovy výročí jsou některými spisovateli ostře kritizovány. Především je napadána společnost, která zapomenula na skutečný význam Máchova díla.

Největší část bakalářské práce je věnována literárním ohlasům. Spisovatele a představitele různých literárních směrů v tomto období pojí kladný vztah k Máchovi. Máchovo dílo je v průběhu dějin neustále interpretováno a porovnáváno s tehdejšími uměleckými směry. Především představitelé avantgardních směrů – poetismu a surrealismu, se v tomto období výrazně hlásí k básníkovu odkazu. Surrealisté spolu se strukturalisty dokládali Máchův význam pro rozvoj české literatury prostřednictvím jeho poetiky. Přední představitelé českého surrealismu formulovali Máchův obraz především podle svých představ – v duchu marxismu a freudismu. K analýze literárních

ohlasů v letech 1936–1945 jsme vybrali knihy veršů vzniklé přímo v roce Máchova výročí. Jedná se o sbírku Josefa Hory *Máchovské variace*, která nejzřetelněji navazuje na Máchovu romantickou lyriku. Hora se Máchovi snaží přiblížit hlavními motivy jeho básní a zároveň se ve verších odráží i básníkův osobní život. Především ale oba básníky pojí téma věčnosti a pomíjivosti lidského života. Dále jsou rozebrány dvě sbírky Jaroslava Seiferta – *Ruce Venušiny* a *Zpíváno do rotačky*. Obě sbírky jsou příznačné Seifertovou osobitou obrazností využívající typické máchovské motivy. Prostřednictvím sbírky *Zpíváno do rotačky* Seifert reaguje na tehdejší dění a kritizuje probíhající máchovské oslavy, což se projevilo satiričností veršů. *Ruce Venušiny* tyto znaky postrádají a více se věnují Máchovým motivům – „usilováním o nemožné“ a tématem času. Poslední interpretovaná sbírka Františka Halase *Dokořán* se nesnaží zřetelně navázat na máchovské motivy. Halas se spíše přibližuje Horovým a Seifertovým motivům. Zvláště experimentuje s jazykem, což se projevuje užitím neobvyklých metafor a tvorbou nových slov. Pro jeho poetiku je příznačný princip dialektiky, který se promítá také do této sbírky.

Poslední kapitola bakalářské práce stále ještě spadá pod literární ohlasy, zabývá se ale poezií příležitostnou. Tyto verše podnítily tehdejší události – převoz Máchových ostatků z Litoměřic do Prahy a následný druhý pohřeb na vyšehradském hřbitově v roce 1939. Cílem rozboru těchto veršů bylo především poukázat na vývoj Máchy jako určitého symbolu. V básních Vítězslava Nezvala *Óda na návrat Karla Hynka Máchy* a Josefa Hory *7. května 1939* vzniklých v roce básníkova druhého pohřbu se Mácha stává symbolem boje proti totalitní moci. Jeho dílo je vnímáno jako dílo vlastenecké a sloužící k národnímu sjednocení. Báseň Rudolfa Medka *Návrat Karla Hynka Máchy* uveřejněná ještě před Máchovým pohřbem, představuje Máchu jako součást „ponížení“, které zapříčinily evropské mocnosti. Příležitostné verše ale společně spojuje motiv návratu. Exhumace Máchových ostatků totiž v této době nabývá významu návratu.

Výsledkem této práce by měla být charakteristika dobového vztahu k Máchovu dílu. Bakalářská práce se zabývá jen zlomkem ohlasů básníkova díla, a může být proto podnětem k dalšímu zkoumání.

Seznam použitých zdrojů

ČAPEK, J. *Kulhavý poutník: (Co jsem na světě uviděl)*. 10. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985, 175 s. Slunovrat. Malá řada, Sv. 58.

Česká literatura od počátků k dnešku. Praha: Nakl. Lidové noviny, 1998. 1058 s.: il. ISBN 80-7106-308-8.

Dějiny české literatury IV: Literatura od konce 19. století do roku 1945. Red. Jan Mukařovský. Praha: Victoria Publishing 1995. ISBN 80-85865-48-3.

GREBENÍČKOVÁ, R. a O. KRÁLÍK. *Realita slova Máchova: Sborník pojednání*. Praha: ČS, 1967, 302 s.

GREBENÍČKOVÁ, R. *Máchovské studie*. Editor Michael ŠPIRIT. Praha: Academia, 2010, 641 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-1864-9.

HALAS, F. *Básně*. Praha: ČS, 1957, 494 s. Odkaz, sv. 15.

HALAS, F. *Časy*. Praha: Československý spisovatel, 1981, 398 s. Dílo Františka Halase, Svazek druhý.

HORA, J. a O. ČECHOVÁ. *Prsty bílého hvězdáře: Výbor z lyriky*. Praha: Československý spisovatel, 1985, 247 s. Zlatý fond poezie.

CHARYPAR, M. *Máchovské interpretace*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2011. 211 s. ISBN 978-80-7308-331-1.

JÁNSKÝ, K. *Karel Hynek Mácha ve vzpomínkách současníků*. Praha: Melantrich, 1959.

JÁNSKÝ, K. *Karel Hynek Mácha: život uchvatitele krásy*. Praha: Melantrich, 1953.

JIRÁT, V. *Karel Hynek Mácha: máchovská studie*. 1. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1943. 35 s.

KREJČÍ, F. V. *Karel Hynek Mácha: kniha o českém básníku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1907.

Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. Editor Jiří OPELÍK, editor Vladimír FORST, editor Luboš MERHAUT. Praha: Academia, 2008, 7 sv. ISBN 80-200-0345-2.

Mácha redivivus (1810-2010): sborník ke dvoustému výročí narození Karla Hynka Máchy. Editor Aleš HAMAN, editor Radim KOPÁČ. Praha: Academia, 2010, 501 s. Historie. ISBN 978-80-200-1872-4.

MÁCHA, K. H. *Próza*. Praha: SNKLHU, 1961. 350 s.

MÁCHA, K. H. *Romány a povídky*. K vydání upravil Jaroslav Vlček. Praha: Laichter, 1906. 277 s. Spisy Karla Hynka Máchy, sv. 1.

Máchovske rezonance: IV. kongres svetove literarnevédne bohemistiky : Jiná česká literatura (?) : [Praha, 28.6.-3.7.2010]. Editor Karel PIORECKÝ. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2010, 212 s. ISBN 978-80-85778-74-8.

MED, J. *Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939)*. Praha: Academia, 2010, 340 s. S. 208.

MOURKOVÁ, J. *Josef Hora: Studie s ukázkami z díla*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1981. 369 s.

MUKAŘOVSKÝ, J. (ed.). *Torso a tajemství Máchova díla: sborník pojednání Pražského lingvistického kroužku*. Praha: Fr. Borový, 1938, 406 s., 7 l. obr. Příl.

MUKAŘOVSKÝ, J. *Kapitoly z české poetiky*. Praha: Svoboda, 1948.

MUKAŘOVSKÝ, J. *Studie z estetiky*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1971, 482 s.

Národní listy [online]. 1938, roč. 78, č. 293 [cit. 2018-05-26]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:f1c60a3c-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:646e30ff-435f-11dd-b505-00145e5790ea>

NEZVAL, V. *Básně III*. Editor Milan BLAHYNKA. Brno: Host, 2013, 550 s. Česká knihnice. ISBN 978-80-7294-703-4.

NEZVAL, V. *Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931-1941*. Praha: ČS, 1974, 672 s. Dílo Vítězslava Nezvala.

NEZVAL, V., ed. *Ani labuť ani Lúna: sborník k stému výročí smrti Karla Hynka Máchy*. Praha: nákladem Otto Jirsáka, 1936. 83 s. Nová edice; sv. 1.

PATOČKA, J. *Dvě máchovské studie*. Praha: OIKOYMENH, 2007. 95 s. ISBN 978-80-7298-274-5.

PEŠAT, Z. *Jaroslav Seifert*. Praha: Československý spisovatel, 1991, 238 s. Portréty spisovatelů.

PRAŽÁK, A. *Karel Hynek Mácha*. Praha: Státní nakladatelství, 1936.

PROKOP, D. a K. H. MÁCHA. *Knih o Máchově Máji*. Praha: Academia, 2010, 341 s., [16] s. obr. příl. Literární řada. ISBN 978-80-200-1880-9.

SEIFERT, J. a R. HAVEL. *Všecky krásy světa: příběhy a vzpomínky*. 2. vyd. Praha: Čs. spis., 1985, 638 s. Vzpomínky a korespondence.

SEIFERT, J. *Jablko z klína. Ruce Venušiny. Jaro, sbohem*. Praha: ČS, 1990, 231 s.

SEIFERT, J. *Zpíváno do rotačky: Básně do sbírek nezařazené (1933-1938); Překlady*. Praha: Akropolis, 2013, 539 s. Dílo Jaroslava Seiferta, sv. 4. ISBN 80-7304-006-9.

Slovník básnických knih: Díla české poezie od obrození do r. 1945. Praha: Československý spisovatel, 1990, 428 s. ISBN 80-202-0217-X.

Soupis vydání básně Máj Karla Hynka Máchy : Ke 155.výročí básníkovy úmrtí (5.11.1836-5.11.1991). Plzeň: Knihovna města Plzeň, 1990.

ŠALDA, F. X. *Mácha snivec i buřič.* Praha: Melantrich, 1936.

TUREČEK, D. a V. FAKTOROVÁ. *Karel Hynek Mácha 1810 – 2010: Dvě století české kultury s Máchou.* Praha: Památník národního písemnictví, 2010. ISBN 978-80-85085-95-2.

VAŠÁK, P. (ed.). *Literární pouť Karla Hynka Máchy: Ohlas Máchova díla v letech 1836 - 1858.* Praha: Oedon, 1981. Paměti, korespondence, dokumenty.

VAŠÁK, P. (ed.). *Prostor Máchova díla: Soubor Máchovských prací.* Praha: Československý spisovatel, 1986.

VAŠÁK, P. *Česká pouť Karla Hynka Máchy.* Praha: Karolinum, 1999, 247 s. ISBN 80-7184-706-2.

Seznam příloh

Příloha 1	54
Příloha 2	58

Přílohy

Příloha 1

Poezie

*Máj*²¹⁰ – Družstevní práce 1936, 1. vyd. a 2. vyd. (il. Toyen)

I. L. Kober 1936

Jan Laichter 1936, v knize *Básně – Máj – Zlomky – Dopisy – Deník* (s Máchovými kresbami, úvodem Arne Nováka a portrétem K. H. Máchy od Maxe Švabinského)

Evropský literární klub 1936 (il. Mikoláš Aleš)

V. Hanč v Libštátě 1936

Fr. Hrůza 1936, 100. jubilejní vyd. (mědirytiny Václav Mašek)

Josef Pospíšil a Karel Pavelka v Bratislavě 1936 (lepty Mikuláš Galanda)

Skupina moravských knihomolů v Prostějově 1936

F. J. Müller 1936 (rytiny Bohdan Lacina a koláže Václav Zykmond)

Vilém Šmidt 1936

časopis *Bibliofil* 1936 (*Máj* vycházel jako příloha časopisu *Bibliofil*)

Bedřich Beneš Buchlovan v Uherském Hradišti 1936

J. H. Štěrba v Uherském Hradišti 1936

Jindřich Bačkovský 1936, 6. vyd. v *Národní četbě československé*

Klub zaměstnanců Léčebného fondu veřejných zaměstnanců 1936

Josef Portman v Litomyšli 1936

Fr. Borový 1936, 48. souborné vyd. tří dílů Máchova díla vyšlých v r. 1928 – 1929 v edici *Pantheon*, v knize *Dílo Karla Hynka Máchy . Díl 1. Básně. Dramatické zlomky*

Le Croquis 1936 (francouzský překlad uveřejněný v pařížském měsíčníku *Poésie*)

Russkij narodnyj golos 1936 (ruský překlad)

Franieck 1936 (německý překlad)

Erna Janská 1937, 6. vyd.

Alois Jirout, František Kozák a Karel Teytz 1937 (upravil a vyzdobil Jindřich Štyrský)

Jan Laichter 1937, 4. vyd.

²¹⁰ *Soupis vydání básně Máj Karla Hynka Máchy : Ke 155.výročí básníkovy úmrtí (5.11.1836-5.11.1991)*. Plzeň: Knihovna města Plzeň, 1990.

Vojtěch Šeba 1937, 2. vyd.
Franiček 1937 (německý překlad)
Státní nakladatelství 1938, 2. vyd., vydáno s *Marinkou*
J. Bačkovský 1939, 7. vyd. v *Národní četbě československé*
Dědictví Havlíčkovo v Brně 1939
Jaroslav Jiránek v *Železném Brodě* 1939
I. L. Kober 1939
Frant. Strnad 1939
Nakladatelské družstvo Máje 1939, v knize *Máj a jiné básně*
Vilém Šmidt 1939, 2. vyd. (litografie a typologická úprava Karel Svolinský)
Vojtěch Šeba 1939
G. Bělov 1939 (bulharský překlad)
Bibliofilska založba 1939 (slovinský překlad)
Fedor Balyckij 1939 (ukrajinský překlad)
Josef Portman v Litomyšli 1940
Josef Jiříčka, Emil Beneš a Fr. Erbert v Hořicích 1940
Jindř. Bačkovský 1940, 8. vyd. v *Bačkovského Národní četbě*
Karel Janout v Kladně 1940 (kresby Karel Souček)
I. L. Kober 1940
Kropáč a Kucharský 1940
Gustav Petřů 1940, vydáno s *Marinkou*
Frant. Strnad 1940, v knize *Karel Hynek Mácha. Spisy 1. Básně, Máj, Písně, Znělky, rozmanité básně, Prvotiny, Zlomky*
Vilém Šmidt 1940, 3. a 4. vyd.
Josef Portman v Litomyšli 1940
Jindř. Bačkovský 1941, 9. vyd. v *Bačkovského Národní četbě*
Školní nakl. 1941, 2. vyd. (ve skutečnosti 3. vyd.), vydáno s *Marinkou* (ilegální vydání)
Družstevní práce 1941 (kresby Antonína Procházky)
L. Mazáč 1941, v knize *Karel Hynek Mácha. Výbor z díla* (il. Ludmila Jiřincová)
Vilém Šmidt 1941
Sfínx, Bohumil Janda 1941
V. Jedlička nást. Ant. Neumann 1941
Erna Janská 1941, 7. vyd.

I. L. Kober 1941, 2. jubilejní vyd.
Kropáč a Kucharský 1941, 1. a 2. vyd.
Kvasnička a Hampl 1941, 2. vyd.
Gustav Petřů 1941, 2. vyd., vydáno s *Marinkou*
Karel Dyrynk 1941 (kniha byla vytištěna v r. 1940, ale cenzura ji nedovolila vydat)
Evropský literární klub 1941, v knize *Dalekát' cesta má – Výbor z díla Karla Hynka Máchy*
L. Mazáč 1942, 2. vyd., v knize *Karel Hynek Mácha. Výbor z díla*
Jindř. Bačkovský 1943, 8. vyd. v *Národní četbě československé* (ilegální vydání)
František Hruza 1943
Josef Portman v Litomyšli 1943
vyzdobil Karel Müller. B. m. 1944 (ilegální vydání)
Emil Beneš, František Erbert, Josef Benda, Josef Jiříčka v Hořicích 1944
Emil Beneš v Hořicích 1944
František Erbert v Hořicích 1944
Jindř. Bačkovský 1944, 10. vyd. v *Báčkovského Národní četbě*
Jaroslav Jiránek v Železném Brodě 1944
L. Mazáč 1944, 1. vyd., v knize *Živý třpyt. Dílo Karla Hynka Máchy*
Školní nakl. pro Čechy a Moravu 1944, vydáno s *Marinkou*
Vojtěch Šeba 1944 (ilegální vydání)
Vilém Šmidt 1944 (ilegální vydání kamuflované letopočtem 1941)
Státní nakl. 1945, 2. vyd., vydáno s *Marinkou*
Jaroslav Jiránek v Železném Brodě 1945 (1. svobodné vyd.)
Vojtěch Šeba 1945
Bratři Stiepelové v Liberci 1945
Vilém Šmidt 1945

Básně – Frant. Strnad 1940

Svatý Ivan – Jan Laichter 1936

Fr. Borový 1936

Frant. Strnad 1940

L. Mazáč 1941

L. Mazáč 1944

Próza

Cikáni – Kvasnička a Hampl 1937

Frant. Strnad 1940, v knize *Karel Hynek Mácha. Prosa. Cikáni. Obrazy ze života mého. Zlomky*

Jindřich Bačkovský 1940, 3. vyd. v *Národní četbě*

L. Mazáč 1941

Vojtěch Šeba 1942

L. Mazáč 1944

Křivoklad – Frant. Strnad 1940

Evropský literární klub 1941

L. Mazáč 1941

L. Mazáč 1944

Obrazy ze života mého – Frant. Strnad 1940

Evropský literární klub 1941

L. Mazáč 1941

L. Mazáč 1944

Pout' krkonošská – St. Kocmoud ml. v Českých Budějovicích 1936

Sdružení českých umělců grafiků Hollar 1936

Kvasnička a Hampl 1936, v knize *Tři prózy*

Jaroslav Pícka 1940

Frant. Strnad 1940

L. Mazáč 1941

Evropský literární klub 1941

František Erbert v Hořicích 1942

L. Mazáč 1944

Příloha 2

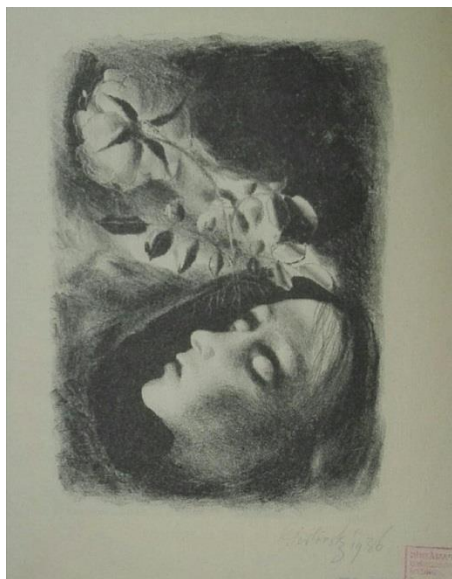
Ukázky ilustrací



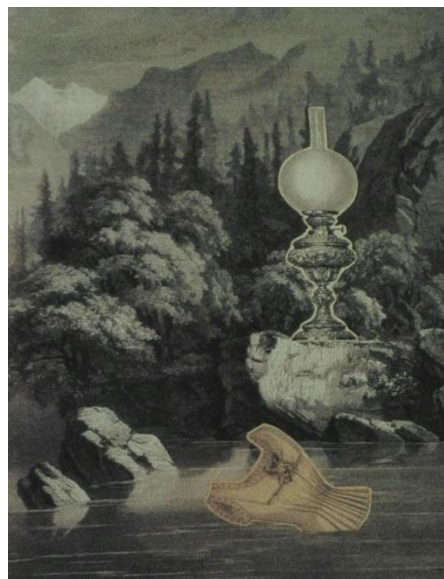
Obrázek 1: Antonín Procházka: *Máj*,
knižní ilustrace (1941)
(Tureček, Faktorová 2010, s. 60)



Obrázek 2: Cyril Bouda: *Máj*, knižní
ilustrace (1944)
(Tureček, Faktorová 2010, s. 60)

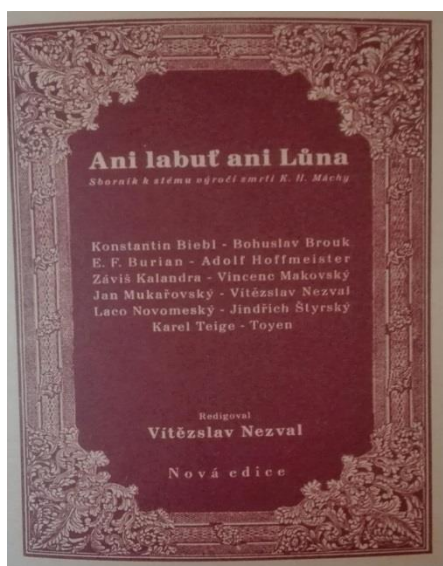


Obrázek 3: Karel Svolinský: ilustrace
k *Pouti krkonošské* (1936)
(Tureček, Faktorová 2010, s. 114)

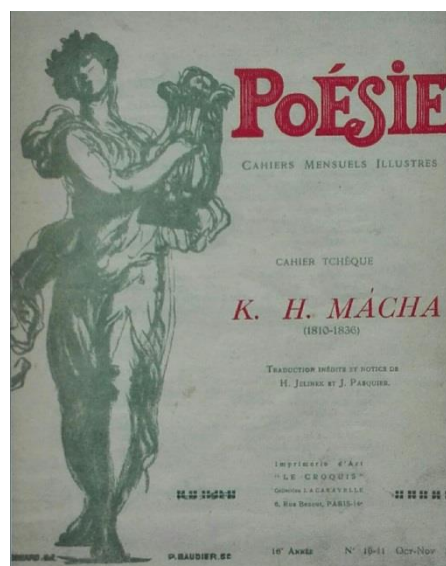


Obrázek 4: Koláž Toyen ze sborníku
Ani labuť ani Lúna (1936)
(Tureček, Faktorová 2010, s. 109)

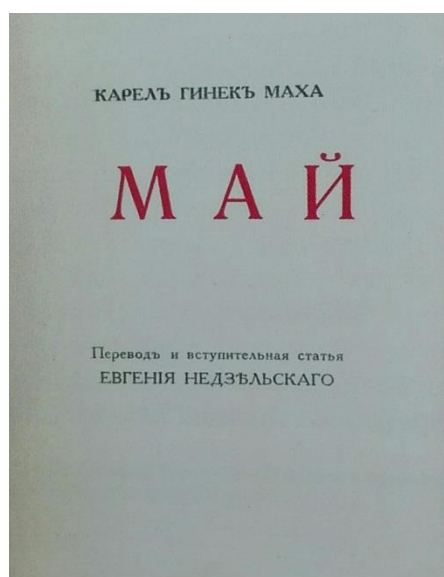
Ukázky obálek knih



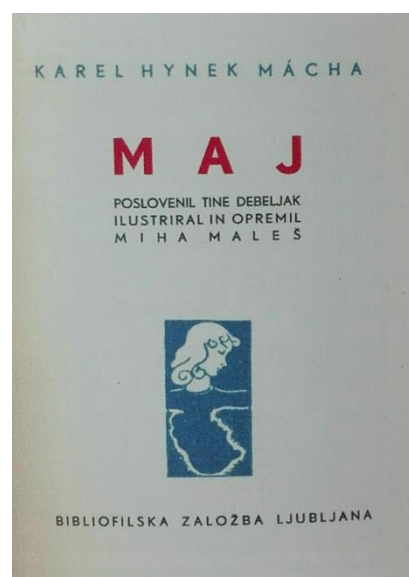
Obrázek 5: Surrealistický sborník *Ani labuť ani Lůna* (1936)
(Tureček, Faktorová 2010, s. 109)



Obrázek 6: K. H. Máchla: *Mai*; francouzský překlad (1936)
(Tureček, Faktorová 2010, s. 61)



Obrázek 7: K. H. Máchla: *Maj*; ukrajinský překlad (1936)
(Tureček, Faktorová 2010, s. 62)



Obrázek 8: K. H. Máchla: *Maj*; slovinský překlad (1939)
(Tureček, Faktorová 2010, s. 62)

Máchův druhý pohřeb



Obrázek 9: Jan Hora, Vilém Závada, Jaroslav Seifert a František Halas u Máchova hrobu (1936)
(Tureček, Faktorová 2010, s. 96)



Obrázek 10: Pohřeb na Vyšehradě. Čeští spisovatelé nesou Máchovu rakev (1939)
(Tureček, Faktorová 2010, s. 104)



Obrázek 11: Výkrop rakve v Pantheonu Národního muzea (1939)
(Tureček, Faktorová 2010, s. 102)

Slavnostní uložení ostatků K. H. Máchy.

Vstupenka k stání 4

v kolleg. a farním chrámu sv. sv. apoštolů Petra a Pavla na Král. Vyšehradě k obřadu v neděli 7. května 1939 o 15. hod. a k uložení ostatků na hřbitově.

Vchod zleva.

Obrázek 12: Vstupenka ke stání na pohřeb (1939)
(Tureček, Faktorová 2010, s. 101)